

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun säännöksiä ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella. Tästä päättää nykyisin oikeusministeriön istunto. Esityksen mukaan päätösvalta siirretäisiin tuomioistuimelle.

Esityksen ehdonalaisen vapauden menettämisestä voisi tehdä joko vapautetun valvoja tai pakkokeinolaissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä syystä pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi ottaa ehdonalaisessa vapaudessa olevan säilöön. Menettämisiä pitäisi silloin ottaa tuomioistuimessa käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua säilöönottamisesta. Jos tuomioistuin julistaa ehdonalaisen vapauden menetetyksi, säilöön otettu olisi pääsääntöisesti toimitettava välittömästi vankilaan suorittamaan jäännösrangaistustaan.

Koeajan pidentämistä koskevat säännökset ehdotetaan kumottavaksi. Samoin ehdotetaan kumottavaksi säännös siitä, että kurinpitörangaistuksena määrätty yksinäisyys, jonka suorittaminen on kesken vangin rangaistusajan päättyessä, on suoritettava loppuun ja säännös siitä, että vankilan johtokunta voi määrätä vangin tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella laitoksen omaisuudelle aiheuttaman vahingon korvattavaksi vangille tilitetystä tuloista. Lisäksi ehdotetaan kumottavaksi rikoslakiin sisältyvät säännökset elinkautisvangille tuomittavasta yksinäishuonerangaistuksesta.

Ehdotettujen lainmuutosten jälkeen on mahdollista ratifioida Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus tekemättä sopimukseen varauksia siltä osin kuin se koskee rangaistusten täytäntöönpanoa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta	13
1. Nykyinen lainsäädäntö	3	1.2. Laki nuorista rikoksentehtäjäistä annetun lain 20 §:n kumoamisesta	18
1.1. Ehdonalaisen vapauden menettäminen	3	1.3. Laki eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta	18
1.2. Kurinpitörangaistuksena määrättävä yksinäisyys ja suoritettun ajan menetys	4	1.4. Laki rikoslain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta	18
1.3. Vangille määrättävä vahingonkorvausvelvollisuus	5	2. Voimaantulo	19
1.4. Elinkautisvangille tuomittava yksinäishuonerangaistus	5		
2. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen määräykset vapaudenriistosta	6	LAKITEKSTIT	19
3. Ehdonalaisen vapauden menettämistä koskeva lainsäädäntö muissa Pohjoismaissa	8	1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta	19
4. Muutosehdotukset	9	2. Laki nuorista rikoksentehtäjäistä annetun lain 20 §:n muuttamisesta	21
4.1. Ehdonalaisen vapauden menettäminen käytösrikkomuksen perusteella	9	3. Laki eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta	21
4.2. Kurinpitörangaistuksena määrättävä yksinäisyys	10	4. Laki rikoslain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta ...	22
4.3. Vangille määrättävä vahingonkorvausvelvollisuus	10		
4.4. Elinkautisvangille tuomittava yksinäishuonerangaistus	10	LIITE	23
5. Eräiden muiden rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen säännösten suhde ihmisoikeussopimusten määräyksiin	11	Rinnakkaistekstit	23
6. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset	13	1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta	23
7. Esityksen valmistelu	13	2. Laki nuorista rikoksentehtäjäistä annetun lain 20 §:n kumoamisesta	27
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	13	3. Laki eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta	27
1. Lakiehdotuksen perustelut	13	4. Laki rikoslain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta ...	28

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen lainsäädäntö

1.1. Ehdonalaisen vapauden menettäminen

Vangin päästämisestä rangaistuslaitoksesta ehdonalaiseen vapauteen säädetään rangaistusten täytäntöönpanosta annetussa asetuksessa, jäljempänä RTA. Sen 2 luvun 13 §:n mukaan määrääjäksi vankeusrangaistukseen tuomittu voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut rangaistuksestaan kaksi kolmannelta tai, mikäli ehdonalaiseen vapauteen päästämiseen on erityisiä syitä, puolet siitä, kummassakin tapauksessa kuitenkin vähintään 14 päivää.

Ehdonalaiseen vapauteen liittyy koeaika, joka 2 luvun 17 §:n 2 momentin mukaan on vapaaksi päästettäessä rangaistuksesta suorittamatta olevan ajan mittainen, kuitenkin vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta. Ehdonalaiseen vapauteen päästetty on 2 luvun 14 §:n mukaan koeaikana valvonnan alainen, jolle oikeusministeriö tai sen antamien ohjeiden mukaan vankilan johtokunta koeajan lyhyiden tai muun erityisen syyn vuoksi toisin päättää. Valvonnan tarkoituksena on estää ehdonalaiseen vapauteen päästettyä tekemästä uutta rikosta ja tukea valvottavaa tämän pyrkimässä elämään nuhteettomasti. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvojana voi toimia sopivaksi katsottu yksityishenkilö tai huoltoyhdistys. Huoltoyhdistyksellä tarkoitetaan julkisoikeudellista Kriminaalihuoltoyhdistystä. Jollei tällaista valvojaa ole määrätty, toimii valvojana poliisi. Kriminaalihuoltoyhdistyksen aluetoimiston työntekijän tai yksityishenkilön määrääminen valvojaksi edellyttää pääsääntöisesti valvojaksi ehdotetun suostumusta.

Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn käyttäytyminen vankilasta vapautumisen jälkeen on 2 luvun 14 a §:n perusteella tarkoin säädeltyä. Ehdonalaisesti vapautetun on heti lähdettävä hänelle määrättyyn elatuspaikkaan, elettävä hiljaisesti ja nuhteettomasti sekä vältettävä seurustelua pahantapaista elämää viettävien ih-

misten kanssa. Valvontaan määrätyn on lisäksi kehoituksesta saavuttava valvojan luo, annettava itsestään ja olosuhteistaan valvojalle tämän vaatimat tiedot sekä ennakolta ilmoitettava valvojalle asunnon, työpaikan tai asuinpaikkakunnan muutoksesta. Hänen on myös ennakolta saatava asuinpaikkakunnaltaan poistumiseen valvojan lupa, jollei asiasta ole valvojan kanssa toisin sovittu.

Jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty jättää noudattamatta tai rikkoo hänelle ehdonalaiseen vapauteen päästettäessä annettuja tai valvojan myöhemmin antamia määräyksiä, ehdonalainen vapaus voidaan 2 luvun 14 a §:n 2 momentin mukaan määrätä oikeusministeriön päätöksellä menetetyksi. Lievempänä seuraamuksena voi tulla kysymykseen koeajan pidentäminen. Ellei ehdonalaiseen vapauteen päästetty ole ennestään valvonnassa, hänet voidaan myös asettaa jäljellä olevaksi tai pidennetyksi koeajaksi valvonnan alaiseksi.

Päätöksen ehdonalaisen vapauden menettämisestä, koeajan pidentämisestä tai valvontaan asettamisesta tekee oikeusministeriön istunto, johon eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain (324/70) mukaan ottavat osaa vankeinhoito-osaston päällikkö, vankeinhoidon ylitarastaja ja esittelijä. Oikeusministeriön istunnon päätökseen ei lain 4 §:n mukaan saa hakea muutosta valittamalla. Jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty on tehnyt koeaikana uuden rikoksen, määrää mahdollisesta ehdonalaisen vapauden menettämisestä RTA 2 luvun 15 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuim.

Ehdonalainen vapaus voidaan 2 luvun 15 §:n 3 momentin mukaan määrätä menetetyksi koeajan päätyttyäkin. Tämä ei ole kuitenkaan muun syyn kuin uuden rikoksen johdosta mahdollista enää sen jälkeen, kun koeajan päättymisestä on kulunut vuosi. Ehdonalaisen vapautensa käytösrikkomuksen vuoksi menettänyt voidaan 2 luvun 16 §:n 2 momentin mukaan päästää uudelleen ehdonalaiseen vapauteen, kun hän on suorittanut jäännösrangaistusta vähintään yhden kuukauden. RTA 5 luvun

10 §:n mukaan edellä selostettuja säännöksiä ehdonalaisessa vapaudessa olevan vangin valvonnasta ja siitä, miten ehdonalaisessa vapaudessa tulee käyttäytyä, sovelletaan myös nuorisovankilasta ehdonlaiseen vapauteen päästettyihin.

Vuosittain pääsee ehdonlaiseen vapauteen noin 5 000 vankia. Heistä runsas kolmasosa määrätään valvontaan. Valvontaan määrätystä noin puolet on poliisin ja runsas kolmasosa Kriminaalihuoltoyhdistyksen valvonnassa. Muiden valvojina toimivat yksityishenkilöt. Valvonnassa olevien määrä on asteittain laskenut. Tähän on vaikuttanut sekä vankiluvun aleneminen että valvontaan määräämisessä noudatetun käytännön muuttuminen. Poliisin, Kriminaalihuoltoyhdistyksen ja yksityishenkilöiden suhteellinen osuus valvonnoista on pysynyt kuitenkin valvonnassa olevien lukumäärän vähenemisestä huolimatta viime vuosina suunnilleen ennallaan.

Vuosina 1984—1989 on oikeusministeriön istunnossa määrätty ehdonlainen vapaus menetetyksi tai koeaikaa pidennetty seuraavasti:

Vuosi	Ehdonlainen vapaus määrätty menetetyksi	Koeaikaa pidennetty	Ei toimenpiteitä
1984	381	98	10
1985	315	52	11
1986	295	86	18
1987	275	73	25
1988	247	79	16
1989	265	63	21

Ehdonlaisen vapauden menettämistä ja koeajan pidentämistä koskevat esitykset sekä niihin oikeusministeriössä tehdyt päätökset perustuvat käytännössä seuraaviin neljään syyhyn: ilmoittautumisen laiminlyöminen, luvaton poistuminen valvontapaikkakunnalta, huumavien aineiden väärinkäyttö ja uudet rikokset koeaikana. Päätöksissä esiintyy yleensä useampi peruste samanaikaisesti. Vähäisempien rikkomusten, kuten esimerkiksi pelkän ilmoittautumisen laiminlyömisestä johdosta, oikeusministeriön istunto on yleensä pidentänyt koeaikaa.

Käytännössä ehdonlaiseen vapauteen päästetty on ollut oikeusministeriölle ehdonlaisen vapauden menettämisestä tehdyn esityksen johdosta lähes aina poliisipiirin päällikön päätöksellä vangittuna. Vangitsemista 2 luvun 15 §:n perusteella käytetään usein tilanteissa, joissa

kysymykseen voisi tulla myös pakkokeinolain (450/87) mukainen rikosprosessuaalinen vangitseminen tuomioistuimen päätöksellä. Vuonna 1989 ehdonlaisen vapauden menettämistä koskevan esityksen vuoksi vangittuina olevista henkilöistä 55 vapautettiin, koska esitys ei antanut aihetta oikeusministeriön toimenpiteisiin tai koska oikeusministeriön istunto piti koeajan pidentämistä riittävänä seuraamukseksi. Vapaudenmenetys oli tällöin ehtinyt kestää keskimäärin 1—2 viikkoa.

Ehdonlainen vapaus voidaan käytännössä määrätä samojen rikosten johdosta menetetyksi sekä oikeusministeriön istunnon että tuomioistuimen päätöksellä. Oikeusministeriön istunnon vuosina 1988 ja 1989 tekemissä ehdonlaisen vapauden menettämistä koskevissa päätöksissä olikin yli 90 %:ssa eräänä perusteena uudet rikokset.

Ehdonlaisen vapauden oikeusministeriön päätöksellä menettänyt pääsee yleensä uudelleen ehdonlaiseen vapauteen suoritettuaan jäännösrangaistusta kuukauden. Tämän vuoksi hän ehtii yleensä vapautua ennen kuin tuomioistuimen saman tai samojen rikosten johdosta määräämä ehdonlaisen vapauden menettämisseuraamus ehtii täytäntöönpantavaksi. Jos jäännösrangaistus on pantu täytäntöön oikeusministeriön päätöksellä, ei samaan rangaistuskautteen liittyvää jäännösrangaistusta voida enää toistamiseen panna täytäntöön tuomioistuimen päätöksen perusteella.

1.2. Kurinpitorangaistuksena määrättävä yksinäisyys ja suoritettun ajan menetys

RTA 2 luvun 10 §:ssä luetellaan seuraamukset, joita vangille voidaan määrätä hänen rikkoessaan vankilan järjestystä tai tehdessään laitoksessa rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa. Kurinpitorangaistuksina sanotuista järjestysrikkomuksista voidaan määrätä varoitus, oikeuksien menettäminen tai vähentäminen, siirtäminen yksinäishuoneeseen (yksinäisyys) ja viimeksi mainitun seuraamuksen yhteydessä lisäksi yksinäisyydessä vietetyn ajan jättäminen kokonaan tai osaksi rangaistusajaksi lukematta (suoritettun ajan menetys).

RTA 2 luvun 10 a §:n mukaan johtaja voi rangaista vankia yksinäisyydellä enintään seitsemän vuorokauden ajaksi. Vankilan johtokunnan toimivallassa on yksinäisyysrangaistus

tuksen määrääminen enintään 20 vuorokauden ajaksi. Johtajan tai johtokunnan tällaiseen päätökseen ei vankeinhoitoasetuksen (431/75) 73 §:n mukaan saa hakea muutosta. Johtokunnan määräämään suoritettun ajan menetykseen, joka ylittää kymmenen vuorokautta tai yhteenlaskettuna samalla rangaistuskaudella aikaisemmin määrättyjen seuraamusten kanssa 30 vuorokautta, saa sitä vastoin hakea muutosta oikeusministeriöltä. Oikeusministeriön päätös on lopullinen. RTA 2 luvun 10 a §:n 2 momentin mukaan suoritettun ajan menetysten yhteinen aika saman rangaistuskauden aikana ei saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää.

RTA 2 luvun 10 a §:n 4 momentissa on asetettu rajoituksia sille, kuinka kauan vankia voidaan kerrallaan pitää yksinäisyydessä. Jos vanki kurinpitorangeistuksen johdosta on ollut yksinäisyydessä yhtäjaksoisesti 20 vuorokaut-

ta, uutta yksinäisyysrangaistusta ei saa panna täytäntöön ennen kuin seitsemän vuorokautta on kulunut mainitun ajan päättymisestä. Saman pykälän 5 momentin mukaan kurinpitorangeistuksena määrätty yksinäisyys, jonka suorittaminen on kesken vangin rangaistusajan päättyessä, on suoritettava loppuun. Viimeksi mainitun säännöksen tarkoituksena on estää vankia vapautumisen lähestyessä ryhtymästä laiminlyömään vankilan järjestyssääntöjen noudattamista. Koska vanki yleensä pääsee rangaistuksen loppuajaksi ehdonalaiseen vapauteen, ei käytännössä ole esiintynyt tapauksia, joissa vangin rangaistusaika olisi yksinäisyysrangaistuksen suorittamisen vuoksi ylittynyt.

Kurinpitorangeistuksena määrättyä yksinäisyyttä ja suoritettun ajan menetystä on vankiloissa määrätty viime vuosina seuraavasti:

Vuosi	Yksinäisyys 7 vrk tai alle			Yksinäisyys yli 7 vrk		
	ehdoll.	ehdot.	suoritettun ajan menetys	ehdoll.	ehdot.	suoritettun ajan menetys
1984	601	1499	42	4	167	74
1985	633	1363	25	13	142	63
1986	513	1002	19	1	96	36
1987	654	1224	25	—	82	37
1988	600	1034	21	—	79	54
1989	453	860	15	—	64	43

Yleisimpiä perusteita kurinpitorangeistuksen määräämiselle ovat päihderikkomukset, työntekorikkomukset, erilaiset poistumisluparikkomukset ja muut järjestyksirikkomukset.

1.3. Vangille määrättävä vahingonkorvausvelvollisuus

RTA 3 luvun 13 §:n mukaan vankilan johtokunta voi määrätä vangin tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella laitoksen omaisuudelle aiheuttaman vahingon korvattavaksi vangin työ- ja käyttörahasta tai muusta vangille tilitetystä tulosta. Korvausvelvollisuuden määräämisen edellytyksenä on, ettei vahingon aiheuttanutta tekoa saateta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Johtokunnan päätökseen vangilla on oikeus hakea muutosta oikeusministeriöltä neljäntoista päivän kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan. Oikeusministeriön päätöksestä ei saa valittaa.

Johtokuntien tekemät korvauspäätökset koskevat yleensä tilanteita, joissa vanki on rikko-

nut hänelle vankilassa annettuja vaatteita tai vahingoittanut sellinsä huonekaluja tai muuta sisustusta. Korvattavaksi määrätty summat ovat olleet varsin vähäisiä ja rajoittuneet enimmillään keskimäärin muutamaan sataan markkaan. Laitoksittain vahingonkorvauspäätöksiä tehdään yleensä vain muutama vuodessa. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston käsiteltäväksi vahingonkorvausasioita on vangin valituksen johdosta tullut vuosittain vajaat kymmenen.

1.4. Elinkautisvangille tuomittava yksinäis-huonerangaistus

Rikoslain 2 luvun 13 §:ssä säädetään siitä, miten on rangaistava vankia, joka rangaistuslaitoksessa tai muuten vankilan viranomaisen valvonnan alaisena tekee rikoksen. Säännökset koskevat pykälän 1 momentin mukaan myös työlaitokseen tai päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjää varten tarkoitettuun huoltolaan otettuja.

Jos vangin tekemästä rikoksesta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, on siitä pykälän 1 momentin mukaan määrättävä kurinpitorangeistus. Jos rikoksesta sen sijaan katsotaan seuraavan sakkoa ankarampi rangaistus, rikoksenteijä on pykälän 2 momentin mukaan pantava syytteen tuomioistuimessa. Viimeksi mainittu säännös koskee myös elinkautista vankeusrangaistusta suorittavaa vankia. RTA 2 luvun 1 a §:n mukaan elinkautinen vankeusrangaistus käsittää kaikki vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangeistukset. Tämän johdosta elinkautisvankia ei ole katsottu voitavan tuomita vankeusrangaistukseen, vaan hänet on sen sijasta tuomittava pidettäväksi yksinäishuoneessa enintään neljä vuotta. Pykälän 4 momentin mukaan yksinäishuoneessa pidettäväksi on tuomittava myös sellainen elinkautisvanki, joka tekee rikoksen laitoksen ulkopuolella.

Yksinäishuonerangaistus on sisältynyt rikoslakiin jo sen alkuperäisessä muodossa. Progressiivisessa vankeinhoitojärjestelmässä kaikkien vankeusrangaistusten suorittaminen alkoi yksinäishuoneessa. Vuoteen 1966 asti elinkautisvangille tuomittava rangaistus oli nykyistä ankarampi. Jos elinkautisvangin tekemä uusi rikos oli laadultaan törkeä, voitiin yksinäishuonerangaistusta koventaa esimerkiksi vähennetyllä ravinnolla tai pimeällä yksinäishuoneella. Yksinäisrangaistuksen enimmäispituus oli vuoteen 1975 saakka kuusi vuotta.

Viime vuosina on tuomittu vuosittain 4—6 elinkautista vankeusrangaistusta. Elinkautista vankeusrangaistusta suorittavia on ollut vuosittain keskimäärin 20—30. Tuomioistuintilastojen mukaan vain yksi henkilö on tuomittu yksinäishuonerangaistukseen vuoden 1974 lainmuutoksen jälkeen.

2. Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen määräykset vapaudenriistosta

Ihmisoikeuksien turvaaminen on yksi Euroopan neuvoston toiminnan perustavoitteista. Tähän tavoitteeseen on ensisijaisesti pyritty Euroopan ihmisoikeussopimuksella, joka sisältää pääasiassa ihmis- ja kansalaisoikeuksia koskevia määräyksiä. Sopimus on tehty vuonna 1950. Suomi liittyi Euroopan neuvostoon toukokuun 5 päivänä 1989 ja liittyessään allekirjoitti ihmisoikeussopimuksen.

Ihmisoikeussopimuksella on perustettu kansainvälinen järjestelmä valvomaan ihmisoikeuksien toteutumista. Valvontajärjestelmään kuuluu kaksi erityistä valvontaelintä, Euroopan ihmisoikeustuomioikunta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin. Sopimusvaltio voi tehdä valituksen toisen sopimusvaltion väitetyistä sopimusrikkomuksista. Myös yksityishenkilö voi tehdä valituksen itseään koskevasta sopimusrikkomuksesta turvauduttuaan ensin säännönmukaisiin muutoksenhakukeinoihin kotimaassaan. Valitukset käsitellään ensin ihmisoikeustuomikunnassa. Ihmisoikeustuomioistuimen käsiteltäväksi asia voi tulla vain ihmisoikeustuomikunnan tai kyseisen valtion vaatimuksesta. Ihmisoikeustuomioistuimen päätökset ovat lopullisia ja kyseessä olevaa valtiota sitovia. Jos asiaa ei viedä ihmisoikeustuomioistuimeen, se käsitellään ministerikomiteassa, joka on Euroopan neuvoston päättävä elin. Myös ministerikomitean päätökset ovat lopullisia ja sitovat sopimusvaltiota.

Toimikunnan toimivalta käsitellä yksilövalituksia samoin kuin tuomioistuimen toimivalta edellyttävät, että sopimusvaltio antaa erillisen selityksen toimivallan tunnustamisesta.

Rangaistusten täytäntöönpanolainsäädännön kannalta merkittäviä määräyksiä sisältyy ihmisoikeussopimuksen henkilökohtaista vapautta koskevaan 5 artiklaan. Artiklan 1 kappaleessa taataan jokaiselle oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Siinä luetellaan tyhjentävästi sallitut vapaudenriistoperusteet.

Artiklan 1 kappaleen a kohdan mukaan sallittua on vapaudenriisto, joka perustuu toimivaltaisen tuomioistuimen määräämään lailliseen tuomioon (conviction). Myös sellaista vapaudenriistoa, joka vain välillisesti perustuu tuomioistuimen päätökseen, on pidetty 1 kappaleen a kohdan mukaisena, jos tuomioistuimen ja hallintoviranomaisen myöhemmin määräämän vapaudenriiston välillä on riittävä syy-yhteys. Niinpä esimerkiksi vaarallisen rikoksenuusijan eristäminen hallinnollisessa järjestyksessä vapausrangaistukseen tuomitsemisen jälkeen on katsottu perustuneen tuomioistuimen päätökseen, vaikka eristetty joutuu olemaan vapautensa menettäneenä yli tuomioistuimen määräämän ajan. Koska tuomioistuin on rangaistuksen tuomitessaan päättänyt, että tuomittu voidaan määrätä eristettäväksi, alkuperäisen tuomion ja eristämispäätöksen välillä on katsottu olevan sopimuskohdassa tarkoitettu riittävä yhteys.

Jonkin verran tulkinnanvaraisempaa on, voidaanko ehdonalaisen vapauden menettäminen hallintoviranomaisen päätöksellä katsoa perustuvan tuomioistuimen alkuperäiseen päätökseen. Jos riittävän syy-yhteyden tuomioistuimen päätöksen ja ehdonalaisen vapauden menetyksen välillä katsotaan olevan olemassa, menettely on a kohdan mukaista. Tällöin on tosin sopimusrikkomuksen välttämiseksi järjestettävä artiklan 4 kappaleen mukainen muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen. Jos taas katsotaan, että riittävää syy-yhteyttä ei ole olemassa, ehdonalaisen vapauden menetyksestä käytösrikkomuksen perusteella voi päättää ainoastaan elin, joka täyttää ihmisoikeussopimuksen mukaiset tuomioistuimen tunnusmerkit.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on eräissä tapauksessa katsonut, että hallintoviranomaisen päätökseen perustuvan ehdonalaisen vapauden keskeyttämisen ja tuomioistuimen päätöksen välillä on ollut riittävä yhteys. Tapauksessa oli kuitenkin eräitä erityispiirteitä. Kysymyksessä oli sikäli poikkeuksellinen tilanne, että henkilö oli tuomittu elinkaudeksi vankeuteen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa eikä teon vaarallisuuden tai vahingollisuuden perusteella. Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että riittävä syy-yhteys alkuperäisen tuomion ja hallintoviranomaisen tekemän ehdonalaisen vapauden menettämispäätöksen välillä oli olemassa, koska ehdonalainen vapaus oli määrätty menetetyksi sen vuoksi, että vapautettu oli käytöksellään osoittanut olevansa edelleen vaarallinen. Tapauksessa katsottiin kuitenkin menettelyn vastoin ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen määräystä, koska muutoksenhakuoikeus hallintoviranomaisen päätökseen ei ollut riittävän laaja (ks. Weeks case, Tuomio 26.3.1987, Series A, Vol. 114).

Ehdonalaisen vapauden menettämisen ja tuomioistuimen alkuperäisen päätöksen välinen yhteys riippuu rangaistuksen määrittämisen perusteista. Rikoslain 6 luvun 1 §:n mukaan rangaistusta mitattaessa on otettava huomioon kaikki asiaan vaikuttavat rangaistusta koventavat ja lieventävät perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Rangaistus on mitattava siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen sekä rikoksesta ilmenevään tekijän syyllisyyteen. Tekijän yleinen vaarallisuus ja tarve tehdä hänet vaarattomaksi eristämällä eivät sitä vastoin ole rangaistuksen mittaamisperusteita.

Niihin kiinnitetään huomiota vasta harkittaessa mahdollista eristämistä vaarallisten rikossensuusijain eristämisestä annetun lain (317/53) nojalla. Ehdonalaisen vapauden ehdot koskevat lähinnä elämäntapaa ja käyttäytymistä. Ehdonalaisen vapauden menettäminen käytösrikkomuksen perusteella tulee käytännössä kysymykseen valvonnan välttämisen tai epäsosiaalisen elämäntavan perusteella. Näistä syistä vaikuttaa siltä, että yhteys alkuperäisen tuomion ja käytösrikkomuksen perusteella määrättävän ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevan päätöksen välillä on kaukaisempi kuin se yhteys, jota edellä selostetussa ihmisoikeustuomioistuimen päätöksessä on edellytetty. Tästä seuraisi, ettei oikeusministeriön istunnon päätösten tekeminen valituskelpoisiksi vielä riittäisi täyttämään ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan vaatimuksia, vaan vapaudenriistosta voisi päättää vain toimielin, jota ihmisoikeussopimuksen mukaan voidaan pitää tuomioistuimena.

Vaatimus siitä, että vain tuomioistuin voi päättää vapaudenriistosta, ei välttämättä edellytä, että tuomioistuin ratkaisisi asian ensimmäisenä asteena. Ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen a kohdan vastaisena ei nimittäin ole pidetty sitä, että vapaudenriistosta päättää hallintoviranomainen, jos muutoksenhaulla tuomioistuimeen on vapaudenriiston täytäntöönpanoa lykkäävä vaikutus.

Jos sopimuksen 1 kappaleen a kohdassa tarkoitetun tuomioistuimen rikostuomion perusteella vapautensa menettäneen vapautta vankilassa entisestäään rajoitetaan esimerkiksi kurinpitorangeistuksen johdosta, kysymyksessä ei ihmisoikeussopimuksen mukaan ole uusi, erillinen vapaudenriisto. Hallintoviranomaisen määräämää suoritettua ajan menetystä ei liioin voida pitää uutena, erillisenä vapaudenriistona, jos vanki sen seurauksena ei joudu olemaan vankilassa yli tuomioistuimen määräämän rangaistusajan. Jos sen sijaan tuomioistuimen tuomitsema rangaistusaika ylittyy, seuraamuksesta voi päättää vain toimielin, jota ihmisoikeussopimuksen mukaan voidaan pitää tuomioistuimena. Ei nimittäin voida katsoa, että täytäntöönpanon perusteena olevan tuomioistuimen tuomion ja hallintoviranomaisen määräämän seuraamuksen välillä olisi sellaista syy-yhteyttä, josta edellä on ollut puhe. Muutoksenhakumahdollisuus tuomioistuimeen ei siis riitä täyttämään ihmisoikeussopimuksen

vaatimuksia, ellei muutoksenhaulla ole täytännöpanoa lykkäävä vaikutus.

Sopimuksen 5 artiklan 4 kappaleen mukaan jokaisella, jolta on riistetty vapaus, on oikeus tuomioistuimessa vaatia, että vapaudenriiston laillisuus viipymättä tutkitaan ja että hänet vapautetaan, mikäli toimenpide ei ole laillinen. Jos tuomioistuin on alunperin päättänyt vapaudenriistosta, säännöksen ei pääsääntöisesti ole katsottu edellyttävän mahdollisuutta vedota toiseen tuomioistuimeen. Säännös koskeekin siis pääasiassa tilanteita, joissa vapaudenriistosta on päättänyt hallinnollinen viranomais. Vaikka vapaudenriisto olisikin laillinen edellä selvitetyn 5 artiklan 1 kappaleen perusteella, voi se silti olla ristiriidassa nyt käsiteltävänä olevan 4 kappaleen kanssa.

Artiklan 4 kappale edellyttää, että vapaudenriiston laillisuus tulee tutkia tuomioistuimessa nopeasti (speedily). Säännöstä on tulkittu siten, että nopeusvaatimuksen sisältö riippuu vapaudenriiston luonteesta ja muista kysymyksessä olevassa tapauksessa vallitsevista olosuhteista. On katsottu, että vasta kuukausia vapaudenriiston alkamisen tai esityksen jättämisen jälkeen tapahtuva tuomioistuinkäsittely ei missään tilanteessa voi täyttää sopimuskohdan vaatimuksia, vaan tuomioistuinvalvontaa tulisi tapahtua muutaman päivän — noin yhden kuukauden aikana vapaudenriiston alkamisesta. Tuomioistuinvalvontaa tulee olla laadultaan selkeää, että tuomioistuimella on valta määrätä henkilö vapautettavaksi.

3. Ehdonalaisen vapauden menettämistä koskeva lainsäädäntö muissa Pohjoismaissa

Ruotsissa tuomioistuin voi määrätä ehdonalaisen vapauden menetettyksi uuden rikoksen perusteella osaksi tai kokonaan. Jollei ehdonalaiseen vapauteen päästetty noudata hänelle asetettuja ohjeita ja määräyksiä, voidaan ehdonalainen vapaus määrätä menetettyksi myös käytösrikkomuksen perusteella. Lievempiä seuraamusvaihtoehtoja ovat valvonta-ajan pidentäminen tai valvontaan asettaminen. Ehdonalaisen vapauden menettäminen käytösrikkomuksen vuoksi voi tapahtua korkeintaan kuukaudeksi kerrallaan. Uuteen ehdonalaiseen vapauteen pääseminen tapahtuu harkinnan mukaan. Vähimmäismäärää rangaistuksen uudelleen suorittamiselle ei ole säädetty.

Päätöksen ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella tekevät paikalliset valvontalautakunnat (övervakningsnämnden). Valvontalautakunnat päättävät myös muista käytösrikkomuksista aiheutuvista seuraamuksista. Lautakunnan puheenjohtajan, varapuheenjohtajan ja heidän sijaisensa tulee olla lainoppineita, ja heillä tulee olla kokemusta tuomarinviran hoitamisesta. Erityisenä kelpoisuusvaatimuksena on aikaisempi sosiaalialan kokemus.

Valvontalautakunnan päätöksistä ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevissa asioissa voi valittaa kriminaalihuoltolautakuntaan. Kriminaalihuoltolautakunnan puheenjohtajaksi tai hänen sijaisekseen voidaan valita vain tuomarinvirassa oleva tai tuomarinvirassa aikaisemmin toiminut henkilö. Muita jäseniä lautakunnassa on neljä. Jäsenet sekä heidän sijaisensa valitsee hallitus viideksi vuodeksi kerrallaan. Kriminaalihuoltolautakunnan päätöksestä ei saa valittaa tuomioistuimeen.

Tanskassa ehdonalaiseen vapauteen päästetylle voidaan asettaa erityisiä ehtoja ja määräyksiä, jotka koskevat muun muassa asuinpaikkaa, työskentelyä tai päihdyttävien aineiden käyttöä. Jos henkilö rikkoo valvontamääräyksiä, voidaan hänelle antaa varoitus, muuttaa koeaikana noudatettavia ehtoja, pidentää koeaikaa sekä erityisten olosuhteiden vallitessa määrätä hänet takaisin laitokseen jäännösrangaistusta suorittamaan. Käytännössä käytösrikkomus johtaa harvoin ehdonalaisen vapauden menetykseen. Käytösrikkomuksen seuraamuksista, myös ehdonalaisen vapauden menetyksestä, päättää oikeusministeri. Oikeusministerin päätökseen ei voi hakea muutosta.

Norjassa ehdonalaiseen vapauteen päästetyn syyllistyessä käytösrikkomuksiin seuraamuksia ovat koeajan pidentäminen tai vakavan toistuvan ehtojen laiminlyömisestä johdosta palauttaminen rangaistuslaitokseen jäännösrangaistusta suorittamaan. Päätösvalta on paikallisella alioikeudella (förhørsretten), jonka päätöksestä ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevassa asiassa voi valittaa ylempään oikeusasteeseen. Tuomioistuin voi ehdonalaisen vapauden menettämisen sijasta määrätä henkilölle uuden koeajan tai uusia ehtoja, mikäli katsoo sen tarkoituksenmukaiseksi.

4. Muutosehdotukset

4.1. Ehdonalaisen vapauden menettäminen käytösrikkomuksen perusteella

Tuomioistuin päättää meillä ehdonalaisen vapauden menettämisestä vain silloin, kun vapaaksi päästetty on koeaikana syyllistynyt uuteen rikokseen. Jos ehdonalaisessa vapaudessa oleva syyllistyy käytösrikkomukseen, ehdonalaisen vapauden menettämisestä päättää sitä vastoin oikeusministeriön istunto.

Ehdonalaiseen vapauteen liittyvä keskeinen edellytys on, ettei sen aikana saa syyllistyä uusiin rikoksiin. Tähän liittyen vapautetulle on asetettu hänen elämäntapaansa liittyviä ehtoja ja määräyksiä. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin päättäisi ehdonalaisen vapauden menettämisestä myös silloin, kun menettämisen perusteena olisi näiden ehtojen ja määräysten rikkominen tai noudattamatta jättäminen (*käytösrikkomus*).

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan tulkinnasta seuraa, kuten edellä jaksossa 2 on selvitetty, ettei hallintoviranomainen voi Suomessa päättää käytösrikkomuksen perusteella vapaudenriistosta. Oikeusministeriön istunnon ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevien päätösten tekeminen valituskelpoisiksi ei myöskään riittäisi täyttämään artiklan vaatimuksia, ellei muutoksenhaku lykkäisi päätöksen täytäntöönpanoa. Täytäntöönpanon lykkääntyminen olisi kuitenkin ristiriidassa järjestelmän perustavoitteen kanssa, joka on nopea puuttuminen käytösrikkomuksiin ja menettämispäätöksen välitön täytäntöönpano.

Päätösvallan siirtäminen oikeusministeriöltä tuomioistuimelle tekee mahdolliseksi ratifioida Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus tekemättä tältä osin varaumaa 5 artiklaan. Päätösvallan siirtämistä tuomioistuimelle voidaan perustella myös sillä, ettei nykyinen menettely ole vapautetun oikeusturvan kannalta joka suhteessa tyydyttävä.

Ehdotuksen mukaan vaatimuksen ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella voisi tehdä joko valvoja tai pakkokeinolaissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi erityisestä syystä päättää vapaaksi päästetyn ottamisesta säilöön.

Tuomioistuimen olisi otettava vaatimus käsiteltäväksi viipymättä. Jos vapaaksi päästetty

on otettu säilöön, vaatimus olisi otettava käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua säilöönottamisesta. Viikon määräaika johtuu siitä, että ihmisoikeussopimuksen mukaan päätös ehdonalaisen vapauden menettämisestä tai säilöön otetun vapauttamisesta on tehtävä lyhyessä ajassa vapaudenriiston alkamisesta. Lisäksi pelkästään jäännösrangaistusta suorittava vapautuu yleensä suoritettuaan jäännösrangaistuksesta kuukauden.

Jos tuomioistuin päättää ehdonalaisen vapauden menettämisestä, vastaaja olisi säännönmukaisesti määrättävä heti toimitettavaksi vankilaan suorittamaan jäännösrangaistustaan. Erityisistä, lähinnä vastaajan henkilöön liittyvistä syistä tuomioistuin voisi päättää, ettei täytäntöönpano alkaisi välittömästi.

Nuorista rikoksentehtäjäistä annettua lakia ehdotetaan tässä yhteydessä muutettavaksi siten, että nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen päästetty vanki suorittaisi jäännösrangaistuksensa aina nuorisovankilassa, jos hän on menettänyt ehdonalaisen vapautensa muun syyn kuin uuden rikoksen vuoksi.

Oikeusministeriö voisi ehdotuksen mukaan päättää, kuten nykyisinkin, valvonnan lakkaamisesta ja ilman valvontaa vapautetun asettamisesta jäljellä olevaksi koeajaksi valvontaan. Valvontaan asettamista koskevan esityksen voisi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies silloin, kun vapaaksi päästetty on syyllistynyt käytösrikkomukseen mutta sen nojalla ei kuitenkaan ole riittäviä syitä ehdonalaisen vapauden menettämiseen.

Mahdollisuudesta pidentää koeaikaa käytösrikkomuksen perusteella ehdotetaan luovuttavaksi. Oikeusministeriön istunto on pidentänyt koeaikaa lähinnä vain silloin, kun kyseessä on ollut vähäinen käytösrikkomus kuten ilmoitautumisvelvollisuuden laiminlyöminen. Koeaikaa on silloin pidennetty yleensä saman verran kuin laiminlyönti on kestänyt. Koeajan pidentäminen on merkinnyt vapaaksi päästetylle eräänlaista varoitusta siitä, että laiminlyönnin jatkaminen voi johtaa ehdonalaisen vapauden menettämiseen.

Koeajat ovat yleensä suhteellisen pitkiä. Ehdotuksen mukaan ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella

päätäisi vastedes tuomioistuimien. Tuomioistuimelle ei ole katsottu erillisuudistuksen yhteydessä voitavan määrätä täytäntöönpanoviranomaiselle kuuluvia tehtäviä, jollaisia koeajan pidentäminen ja siihen liittyvistä määräyksistä päättäminen ovat. Jos koeajan pidentämismahdollisuus säilytettäisiin, seuraamus samanlaisesta tai jopa samastakin käytösrikkomuksesta voisi tulla kahden eri viranomaisen päätettäväksi. Kumpikin viranomainen siis ratkaisisi samalla perusteella tehtyjä esityksiä seuraamuksen suhteen joko-tai tilanteessa. Jos tuomioistuin pitää käytösrikkomusta vähäisenä, se voisi vain hylätä menettämiskaatumuksen ja jos taas oikeusministeriön istunto pitäisi rikkomusta sellaisena, että menettämiskaatutus pitäisi sen johdosta hyväksyä, se voisi kuitenkin vain pidentää koeaikaa. Käytäntö ei aivan ilmeisesti voisi muodostua yhtenäiseksi.

4.2. Kurinpitörangaistuksena määrättävä yksinäisyys

RTA 2 luvun 10 a §:n 5 momentin säännöksen mukaan kurinpitörangaistuksena määrätty yksinäisyys on suoritettava loppuun vaikka vangin rangaistusaika yksinäisrangaistuksen aikana muuten päättyisikin. Yksinäisyyttä voidaan kerralla panna täytäntöön enintään kaksikymmentä päivää. Vangin rangaistusaika voi siis 2 luvun 10 a §:n 5 momentin perusteella pidentyä enintään kahdellakymmenellä päivällä. Käytännössä vanki suorittaa harvoin koko rangaistuksensa rangaistuslaitoksessa. Säännönmukaisesti hän pääsee rangaistuksen loppuajaksi ehdonalaan vapauteen. Tästä johtuen yksinäisyyden suorittaminen yleensä vain siirtää vangin pääsyä ehdonalaan vapauteen. Milloin vangin rangaistusaika on lyhyt eikä vangilla ole jäännösrangaistusta suoritettavanaan, saattaa kuitenkin esiintyä tapauksia, joissa hänen tuomioistuimen määräämä kokonaisrangaistusaikansa yksinäisyyden suorittamisen vuoksi ylittyisi. Ei voida pitää hyväksyttävänä, että vangin rangaistusaikaa pidennettäisiin hallinnollisella päätöksellä yli tuomioistuimen tuomitseman rangaistuksen. Pidennys merkitsisi myös sellaista uutta rangaistusta, josta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaan voi päättää vain tuomioistuin. Edellä mainituista syistä ehdotetaan 2 luvun 10 a §:n 5 momentti kumottavaksi.

4.3. Vangille määrättävä vahingonkorvausvelvollisuus

RTA 3 luvun 13 § mahdollistaa tietyin edellytyksin vahingonkorvauksen perimisen vangilta ilman tuomioistuimen päätöstä. Säännöstä sovelletaan tapauksissa, joissa vanki on tahallaan tai törkeällä huolimattomuudellaan aiheuttanut vahinkoa laitoksen omaisuudelle. Päätöksen asiassa tekee vankilan johtokunta.

Säännös on käytännössä osoittautunut vähämerkitykselliseksi. Johtokuntien korvauspäätökset ovat koskeneet varsin vähäisiä vahinkoja. Jos vanki on aiheuttanut vakavampaa vahinkoa laitoksen omaisuudelle, asia on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan mukaan jokaisella on oikeus kunnolliseen (fair) ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa muun muassa asioissa, jotka koskevat hänen siviilioikeuksiaan ja -velvollisuuksiaan (civil rights and obligations). Artikla ei välttämättä edellytä, että sen tarkoittamissa asioissa pitäisi olla tuomioistuinikäsihtely ensimmäisessä asteessa. Artiklan asettamat vaatimukset täyttyvät myös sillä, että hallintoviranomaisen päätökseen saadaan hakea muutosta tuomioistuimelta.

RTA 3 luvun 13 §:ssä tarkoitettut asiat kuuluvat kiistatta ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan "civil rights and obligations" -käsitteen piiriin. Lainkohta ei siten vastaa artiklan vaatimuksia, koska korvauspäätöksen tekee hallintoviranomainen ilman, että päätöksestä voisi valittaa tuomioistuimeen. Mahdollisuus käyttää ylimääräisiä muutoksenhakukeinoja ei täytä artiklan tuomioistuinikäsihtelyä koskevaa vaatimusta.

RTA 3 luvun 13 §:n säännöksen mukainen korvausmenettely saattaa joissakin tapauksissa vaarantaa vangin oikeusturvaa. Käytännössä säännös on osoittautunut vähämerkitykselliseksi. Koska säännös lisäksi on ristiriidassa ihmisoikeussopimuksen kanssa, se ehdotetaan kumottavaksi.

4.4. Elinkautisvangille tuomittava yksinäishuonerangaistus

Laissa ei ole säännöksiä siitä, miten rikoslain 2 luvun 13 §:n mukainen elinkautisvangille tuomittu yksinäishuonerangaistus pannaan täy-

täntöön. Yksinäishuonerangaistuksen täytäntöönpanosta ei ole annettu ohjeita myöskään oikeusministeriön tai sen vankeinhoito-osaston päätöksissä tai yleiskirjeissä. Ilmeistä kuitenkin on, että yksinäishuoneessa pidettäväksi tuomitua elinkautisvankia olisi asutettava yksin eikä hänen sallittaisi osallistua työnteeseen tai vapaa-ajanharrastuksiin muiden vankien kanssa. Vankeinhoitoasetuksen 36 §:n edellyttämää päivittäistä ulkoilua lukuun ottamatta hän joutuisi viettämään aikansa sellissään yksin.

Yksinäishuonerangaistusta suorittavan elinkautisvangin liikkumisvapautta rajoitettaisiin siis suurin piirtein samalla tavalla kuin kurinpitörangaistuksena määrättyä yksinäisyyttä suorittavan tai RTA 3 luvun 9 §:n 2 momentin nojalla muista vangeista turvallisuussyistä erillään pidetyn vangin vapautta. Kurinpitörangaistuksena määrätty yksinäisyysrangaistus — joka tosin pannaan täytäntöön vankilan eristysosastolla — ei voi olla 20 vuorokautta pitempi. Turvaamistoimenpiteenä käytetty erillään pitäminen kestää taas yleensä joitakin kuukausia ja erillään pitämisen tarpeellisuus on otettava uudelleen harkittavaksi enintään kuukauden väliajoin. Elinkautisvangille tuomittava yksinäishuonerangaistus voi sen sijaan olla jopa neljän vuoden pituinen, eikä vangilla ole mahdollisuutta vapautua siitä aikaisemmin edes ehdollisesti, vaikka eristämiseen ei enää aiheetta.

Eristämisen mielenterveydelliset ja muut haitat on kiistattomasti todettu sekä käytännön vankeinhoitotyössä että tieteellisissä tutkimuksissa. Ihmissuhteiden, ärsykkeiden ja toiminnan puute aiheuttavat ajattelukyvyn, aistitointojen, todellisuudentajun ja mielialan häiriöitä. Seurauksena voi olla itsetuhoisuutta, väkivaltaisuutta, harha-aistimuksia, vainoharhaisuutta ja vakavia mielisairauden asteisia reaktioita. Haitat ovat sitä suuremmat mitä totaalisempi eristäminen on ja mitä kauemmin se kestää.

Nykyisen lainsäädännön mukaan vankeusrangaistuksen täytäntöönpano on järjestettävä siten, ettei se tarpeettomasti vaikeuta vaan mahdollisuuksien mukaan edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Tämä koskee myös elinkautisvankeja, jotka säännönmukaisesti vapautuvat armahduksella. Eristäminen sosiaalisista suhteista, työstä ja monista muista tavanomaisista inhimillisistä toimista yksinäishuonerangaistuksella on juuri omiaan huononta-

maan vangin mahdollisuuksia tulla toimeen itsensä ja muiden kanssa.

Yksinäishuonerangaistus voi aiheuttaa niin vakavia ja peruuttamattomia mielenterveydellisiä vaurioita, ettei tällaisen rangaistuksen käyttöä voida enää pitää hyväksyttävänä. Elinkaudeksi vankeuteen tuomitun vangin syyllistyttyä uuteen rikokseen, hänet voitaisiin tuomita rikoksesta rangaistukseen normaalien säännösten mukaan ja uusi rikos ottaa huomioon harkittaessa vangin vapauttamista armahduksella. Jos uusi vankilassa tehty rikos osoittaa, että vanki on erityisen vaarallinen, vankia voidaan RTA 3 luvun 9 §:n 2 momentin nojalla pitää erillään muista vangeista. Yksinäishuonerangaistusta ei siis voida enää tältäkin kannalta pitää välttämättömänä.

Elinkautinen vankeusrangaistus on käytössä kaikissa muissa pohjoismaissa paitsi Norjassa. Yksinäishuonerangaistusta ei näissä maissa ole.

Ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Sopimuksen noudattamista valvovien toimielinten käytännön mukaan rangaistus- tai muuhun laitokseen määrätyn henkilön eristäminen voi olla vastoin 3 artiklaa eristämisen pituudesta, tarkoituksesta ja henkilön sosiaalisten kontaktien katkaisemisen asteesta riippuen. Yksinäishuonerangaistuksen täytäntöönpanotapa huomioon ottaen ei ole poissuljettua, että pitempiäaikainen yksinäishuonerangaistus saatettaisiin katsoa ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaiseksi. Edellä mainituilla perusteilla esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 2 luvun 13 §:ssä olevat säännökset elinkautisvangin tuomitsemisesta pidettäväksi yksinäishuoneessa kumottaisiin.

5. Eräiden muiden rangaistusten täytäntöönpanosta annettun asetuksen säännösten suhde ihmisoikeussopimuksen määräyksiin

Ehdonalaisen vapauden menettämistä ja kurinpitörangaistuksena määrätyn yksinäisyyden suorittamista koskevien säännösten lisäksi rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetukseen sisältyy myös muita ihmisoikeussopimuksen kannalta ongelmallisia säännöksiä. Kyseisten säännösten perusteella henkilöltä voidaan riistää vapaus hallinnollisen viran-

omaisen päätöksellä ilman mahdollisuutta saattaa asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

RTA 2 luvun 10 §:ssä luetellaan vangille määrättävinä kurinpitorangeistuksina yksinäis-huoneeseen siirtämisen ohella hänen yksinäisyydessä viettämänsä ajan jättäminen samalla kokonaan tai osaksi rangaistusajaksi lukematta. Yksinäisyyttä saa määrätä enintään 20 vuorokauden ajaksi. Suoritetun ajan menetysten yhteinen aika ei saman rangaistuskauden aikana saa ylittää puolta rangaistusajasta eikä 90 päivää. Suoritetun ajan menetyksestä päättää vankilan johtokunta. Jos suoritetun ajan menetys ylittää kymmenen vuorokautta tai yhteenlaskettuna samalla rangaistuskaudella määrättyjen sanotunlaisten seuraamusten kanssa 30 vuorokautta, voidaan päätökseen hakea muutosta oikeusministeriöltä. Oikeusministeriön päätökseen ei voi hakea muutosta.

Kuten edellä jaksossa 2 on todettu, kurinpäätöksiä eristämistä ei sinänsä voida pitää Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan tarkoittamana vapaudenriistona. Sen sijaan siihen liittyvä suoritetun ajan menetys voi periaatteessa pidentää vangin rangaistuslaitoksessaoloaikaa yli tuomioistuimen määräämän ajan.

Suoritetun ajan menettämisestä päättää hallintoviranomainen, eikä seuraamuksella ole ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen tarkoittamaa syy-yhteyttä tuomioistuimen alkuperäiseen päätökseen. Päätöksestä ei ole myöskään valitusmahdollisuutta tuomioistuimeen. Suoritetun ajan menetyksestä koskevia säännöksiä voidaan siten periaatteessa soveltaa tavalla, joka olisi ristiriidassa sekä ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kappaleen että sen 4 kappaleen kanssa.

Ensikertaiset vankeusrangaistusta suorittavat vangit pääsevät yleensä ehdonalaan vapautteen suoritettuaan rangaistuksesta puolet, kuitenkin vähintään 14 päivää. Useampikertaiset vangit vapautuvat suoritettuaan rangaistuksestaan kaksi kolmasosaa sekä lisäksi mahdollisesta jäännösrangaistuksesta yhden kuukauden. Kun otetaan huomioon suoritetun ajan menetyksen enimmäismäärää koskevat rajoitukset sekä toisaalta edellä mainitut ehdonalaan vapautteen päästämisen vähimmäisaikoja koskevat säännökset, ei sopimusrikkomuksia vankeusvankien kohdalla kuitenkaan käytännössä tapahtune. Suoritetun ajan menetys mer-

kitsee käytännössä ainoastaan sitä, että vangin pääsy ehdonalaan vapautteen siirtyä. Mikäli suoritetun ajan menetys kuitenkin poikkeuksellisesti aiheuttaisi vangin rangaistuslaitoksessa oloajan pidentymisen yli tuomioistuimen päätöksessä määrätyn ajan, sopimusrikkomus voidaan välttää siten, ettei säännöstä käytännössä sovelleta ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan vastaisesti.

Sakon muuntorangeistus suoritetaan kokonaisuudessaan rangaistuslaitoksessa, eikä siitä voi päästä ehdonalaan vapautteen. Suoritetun ajan menetyksestä koskevan säännöksen soveltaminen yksinomaan sakon muuntorangeistusta suoritaviin johtaisi siis aina siihen, että osa rangaistuksesta tulisi suoritetuksi kahteen kertaan. Käytännössä säännöksen soveltaminen sakon muuntorangeistusta suoritaviin on harvinaista. Ristiriita ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan kanssa voitaisiin välttää siten, ettei pelkästään sakon muuntorangeistusta suorittavaan järjestysrikkomukseen syyllistyneeseen vankiin sovelleta lainkaan kyseistä säännöstä vaan sen sijasta muita RTA 2 luvun 10 §:ssä mainittuja mukaisia kurinpitorangeistuksia.

Säännöksiä suoritetun ajan menettämisestä sisältyy myös RTA 4 lukuun, jossa säädetään rangaistuksen täytäntöönpanosta avolaitoksessa. Jos avolaitokseen määrätty on poistunut luvatta avolaitoksesta, avolaitosaikaa ei lueta hänen rangaistusajakseen, ellei oikeusministeriö rikkomuksen laadun tai muun erityisen syyn vuoksi toisin määrää. Säännös liittyy siihen, ettei luvaton poistuminen avolaitoksesta pidetä rikoslain 16 luvun 11 b §:n mukaan rangaistavana karkaamisena.

Avolaitosajasta ei saman rangaistuskauden aikana saa jättää lukematta rangaistusajaksi yhteensä kuutta kuukautta pitempää aikaa. Käytännössä avolaitoksesta poistumisen johdosta on avolaitosaikaa määrätty menetetyksi enintään kaksi kuukautta ja muun järjestysrikkomuksen vuoksi 7—14 vuorokautta. Päätöksen avolaitosajan menettämisestä tekee edellä jaksossa 1.1. mainittu oikeusministeriön istunto. Oikeusministeriön istuntoa ei voida pitää tuomioistuinten ihmisoikeussopimuksen tarkoittamassa merkityksessä. Oikeusministeriön istunnon päätökseen ei ole myöskään muutoksenhakuoikeutta.

Avolaitosaikaa voidaan määrätä menetetyksi enemmän kuin on mahdollista kurinpitorange-

gaistuksena käytetyn suoritettun ajan menetyksen kohdalla. Kuten suoritettun ajan menetys myös avolaitosajan menetyksen käytännössä yleensä vain siirtää vangin pääsyä ehdonalaiseen vapauteen. Jos vangin rangaistusaika on kuitenkin lyhyt ja vanki poistuu avolaitoksesta rangaistusajan lähetessä loppuaan, saattaa myös tuomioistuimen määräämän rangaistusajan ylittyminen olla mahdollista. Avolaitosajan menettämisestä päättää aina oikeusministeriön istunto. Kun päätöksenteko on keskitetty yhdelle oikeudellista asiantuntemusta omaavalle elimelle, on riittäviä takeita siitä, ettei säännöksiä sovelleta ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan vastaisesti.

Edellä mainituista syistä hallitus katsoo, ettei ole tarpeen muuttaa RTA 2 luvun 10 §:n ja 4 luvun säännöksiä suoritettun ajan ja avolaitosajan menetyksestä.

6. Esityksen taloudelliset ja organisatoriset vaikutukset

Esitys ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevan asian tuomioistuinkäsittelystä lisää jonkin verran sekä valvojien, poliisin että tuomioistuinten työtä. Vastaavasti se vähentää oikeusministeriön vankeinhoito-osaston tehtäviä. Muilta osin esityksellä ei ole mainittavia taloudellisia tai organisatorisia vaikutuksia.

7. Esityksen valmistelu

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä. Esitys perustuu osaksi oikeusministeriön asettaman työryhmän mietintöön. Oikeusministeriössä ovat esityksestä olleet kuultavina sisäasiainministeriön, Helsingin raastuvanoikeuden ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen edustajat.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1.1. Laki rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen muuttamisesta

2 luku. Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

1 a §. Pykälä sisältää säännökset rangaistusten yhteenlaskemisesta. Jos tuomitun on samalla kertaa suoritettava useampia vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, on ne laskettava yhteen täysin määrin. Elinkautisen vankeusrangaistuksen on kuitenkin katsottava käsittävän kaikki määräaikaist vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset. Tämä säännös tulee sovellettavaksi, jos määräaikaiseen vankeusrangaistukseen tuomittu tuomion jälkeen syyllistyy uuteen rikokseen, josta hänet tuomitaan elinkautiseksi vankeuteen. Jos sitä vastoin jo elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu syyllistyy uuteen rikokseen, hänet on rikoslain 2 luvun 13 §:n nojalla tuomittava pidettäväksi yksinäishuoneessa. Tässä tapauksessa elinkautis-

rangaistukseen tuomittua ei siis tuomita vankeusrangaistukseen, jonka katsottaisiin sisältyvän elinkautisrangaistukseen.

Esityksessä ehdotetaan yksinäishuonerangaistuksen poistamista rangaistusjärjestelmästä. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu, joka syyllistyy uuteen rikokseen tuomittaisiin sen sijaan normaaliin tapaan vankeus- tai sakkorangaistukseen. Tällöin tarvitaan säännös siitä, miten rangaistuksia yhteenlaskettaessa on otettava huomioon uusi määräaikainen tai elinkautinen vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus. Tästä säädettäisiin pykälän uudessa 2 momentissa. Sen mukaan elinkautinen vankeusrangaistus käsittäisi kaikki vankeusrangaistukset, sakon muuntorangaistukset ja arestirangaistukset. Momentti koskisi paitsi niitä tapauksia, joissa elinkautiseksi vankeuteen tuomittu tuomitaan uudesta rikoksesta määräaikaiseen vankeusrangaistukseen myös niitä tilanteita, joissa määräaikaiseen vankeusrangaistukseen tuomittu syyllistyy uuteen rikokseen, josta hänet tuomitaan elinkautiseksi vankeuteen.

Sotilaskurinpitolain (331/83) perusteella sotilaille kurinpitorangaistuksena määrätty aresti suoritetaan rangaistuslaitoksessa, mikäli kysei-

nen rangaistus pannaan täytäntöön samalla kertaa kuin määräaikainen vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus. Koska elinkautisen vankeusrangaistuksen on katsottava tällaisessa tilanteessa käsittävän myös arestirangaistukset, maininta tästä ehdotetaan otettavaksi pykälän 2 momenttiin. Arestirangaistuksen mainitseminen pykälän 1 momentissa ei ole tarpeen, koska säännökset arestirangaistusten yhteenlaskemisesta ja täytäntöönpanotavasta sisältyvät sotilankurinpitolain 42 ja 43 §:ään.

Uusi 2 momentti perustuisi samalle periaatteelle kuin rangaistusten yhdistämistä koskeva rikoslain 7 luvun 4 §, jonka mukaan elinkautinen vankeusrangaistus käsittää kaikki muut vankeusrangaistukset ja sakot.

Kun elinkautisen vankeusrangaistuksen huomioimattomuudesta rangaistuksia yhteenlaskettaessa säädettäisiin pykälän 2 momentissa, pykälän 1 momentista olisi poistettava elinkautista vankeusrangaistusta koskeva säännös. Samalla olisi nimenomaan mainittava, että 1 momentti koskee vain määräaikaista vankeusrangaistuksia.

Nykyinen 2 momentti siirtyisi uudeksi 3 momentiksi.

10 a §. Pykälän 5 momentin mukaan kurinpitörangaistuksena määrätty yksinäisyys, jonka suorittaminen on kesken vankeusvangin rangaistustajan päättyessä, on suoritettava loppuun. Edellä yleisperustelujen kohdassa 4.4. esitetyillä perusteilla momentti ehdotetaan kumottavaksi.

14 a §. Pykälän 1 momentti sisältää säännökset ehdonalaiseen vapauteen päästetylle asetettavista käytösvelvoitteista. Osa velvoitteista koskee kaikkia ehdonalaisesti vapautettuja, osa taas vain valvontaan asetettuja. Ensiksi mainittuun ryhmään kuuluvat momentin 1 kohta, jonka mukaan ehdonalaisesti vapautetun on heti lähdettävä hänelle määrättyyn elatuspaikkaan, ja 3 kohta, jonka mukaan hänen on elettävä hiljaisesti ja nuhteettomasti ja vältettävä seurustelua pahantapaista elämää viettävien ihmisten kanssa. Vain valvontaan määrättyjä koskevat kohdat 2, 4, 5 ja 6.

Pykälän 2 momentissa säädetään ehdonalaisen vapauden menettämisestä tai koeajan pidentämisestä ehdonalaiseen vapauteen päästetyn syyllistyttyä koeaikana käytösrikkomukseen. Momenttiin sisältyvät myös säännökset siitä, että ilman valvontaa vapautettu voidaan asettaa jäljellä olevaksi tai pidennetyksi koeajaksi valvonnan alaiseksi.

Koska koeaikaa ei yleisperusteluissa mainituista syistä voitaisi enää pidentää, pidentämistä ja valvontaan asettamista pidennetyksi koeajaksi koskevia säännöksiä ei enää otettaisi lakiin. Momenttiin jäisivät säännökset ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella sekä ilman valvontaa vapautetun asettamisesta jäljellä olevaksi ajaksi valvontaan. Näitä säännöksiä selvennettäisiin maininnalla päättävästä viranomaisesta (tuomioistuimen tai oikeusministeriön).

Ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevaa vaatimusta ei voitaisi 15 §:n 1 momentin nojalla esittää sillä perusteella, että vapaaksi päästetty on koeaikana syyllistynyt uusiin rikoksiin. Tuomioistuimen, joka käsittelee syytteen uudesta rikoksesta, on määrättävä, jos vastaaja tuomitaan rikoksesta, menettäkö hänen johdosta ehdonalaisen vapautensa (RTA 2 luku 15 § 2). Perusteltua ei olisi, että tuomioistuimen asiallisesti tutkisi uuden rikoksen kahdessa eri menettelyssä, ensin käytösrikkomuksena ja myöhemmin rikosasiana. Tämä johtaisi muun muassa siihen, että samasta teosta määrättäisiin seuraamus kahteen kertaan, ensin käytösrikkomuksen ja sen jälkeen syytejutun yhteydessä rikoksen perusteella. Lisäksi tuomioistuimen joutuisi jo käytösrikkomusta käsitellessään ottamaan kantaa sellaisiin syyllisyyskysymyksiin, joiden ratkaiseminen edellyttää syytettä ja näytön esittämistä myöhemmässä rikosprosessissa.

15 §. Momentissa säädetään menettelystä tehtäessä oikeusministeriölle esitys ehdonalaisen vapauden menettämisestä tai koeajan pidentämisestä. Menettelyä ehdotetaan muutettavaksi sen vuoksi, että ehdotuksen mukaan ehdonalaisen vapauden menettämisestä päätäisi tuomioistuin eikä oikeusministeriö. Säännös koeajan pidentämisestä poistettaisiin.

Momentin ensimmäisen virkkeen mukaan vaatimuksen ehdonalaisen vapauden menettämisestä voisi tehdä ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvoja tai pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 1 kohdassa (1258/88) tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi tehdä vaatimuksen, vaikka hän ei ole ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvoja. Jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty ei ole määrätty valvontaan, vaatimuksen voisi tehdä vain edellä mainittu virkamies.

Menettämistä koskeva vaatimus olisi tehtävä kirjallisena ehdonalaisessa vapaudessa olevan

asuinpaikkakunnan yleiselle alioikeudelle. Ehdonalaiseen vapauteen päästetyn on 14 a §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan lähdettävä heti hänelle määrättyyn elatuspaikkaan, joka on hänen asuinpaikkansa ja useimmissa tapauksissa sama paikkakunta, jolla valvontaan asetun on ilmoittauduttava valvojalle.

Momentin toisen virkkeen mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies saisi erityisestä syystä päättää vapauteen päästetyn ottamisesta säilöön. Erityinen syy säilöönottamiseen voisi olla esimerkiksi silloin, kun ehdonalaiseen vapauteen päästetty on kokonaan laiminlyönyt ilmoittautumisvelvollisuutensa tai hänet on lyhyen ajan sisällä jouduttu ottamaan lukuisia kertoja päihtymyspidätettyjen säilöön. Säännös korvaisi momentissa nykyisin olevan säännöksen poliisipiirin päällikön vangitsemisioikeudesta.

Jos vapauteen päästetty on otettu säilöön, pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi momentin kolmannen virkkeen mukaan tehtävä vaatimus ehdonalaisen vapauden menettämisestä joko edellä mainitun asuinpaikkakunnan tai säilyttämispaikkakunnan yleiselle alioikeudelle. Vaihtoehtoisista säilyttämispaikkakunnan oikeuspaikkaa saatetaan tarvita esimerkiksi silloin, kun vapaaksi päästetty on otettu säilöön kaukana asuinpaikkakunnaltaan.

Jos ehdonalaisesti vapautettu on otettu säilöön, tuomioistuimen olisi otettava 15 a §:n mukaan vaatimus käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua säilöönottamisesta. Tämän vuoksi säilöön otettua koskeva vaatimus olisi tehtävä tuomioistuimelle viimeistään säilöönottamista seuraavana arkipäivänä. Vaatimus voitaisiin tehdä myös suullisesti tai puhelimitse, mutta näin tehty vaatimus olisi vahvistettava kirjallisesti.

Vaatimuksessa olisi myös ilmoitettava tuomioistuimelle, milloin vapauteen päästetty on otettu säilöön. Jos vapaaksi päästetty on alunperin otettu esimerkiksi päihtymyksen takia säilöön, mutta ennen kuin hänet on vapautettu pidättämiseen oikeutettu virkamies katsoo, että säilöön otetun olisi menettävä ehdonalainen vapautensa ja päättää sen perusteella säilössäpitämisestä, on jälkimmäinen säilöönottamisesta päättämisen ajankohta ratkaiseva tuomioistuinkäsittelyn määräajan kannalta.

Jos säilöön otettu on valvonnan alainen, säilöönottamisesta sekä menettämiskaatumuksen tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta olisi ilmoitettava myös valvojalle. Pidättämi-

seen oikeutettu virkamies saa tarvittaessa tiedot valvojasta oikeusministeriön vankeinhoito-osastolta. Ilmoitus tuomioistuinkäsittelystä merkitsee tilaisuuden varaamista valvojalle tulla tuomioistuimessa kuulluksi vaatimuksen johdosta. Ilmoitus voitaisiin tehdä myös suullisesti tai puhelimitse. Näin tehtyä ilmoitusta ei tarvitsisi vahvistaa kirjallisesti. Jos valvoja ei ole asian tuomioistuinkäsittelyssä läsnä tai ei ole toimittanut lausuntoaan tuomioistuimelle, vaatimuksen tekijän on ilmoitettava tuomioistuimelle, milloin ja millä tavoin käsittelystä on valvojalle ilmoitettu.

Tutkintavankeudesta annetun lain (615/74) 19 §:n 2 momentin mukaan säilöön otetun osalta noudatettaisiin soveltuvin osin, mitä tutkintavangeista on säädetty.

Pykälän toiseksi momentiksi ehdotetaan otettavaksi käytösrikkomuksen tutkintaa koskeva säännös.

Kolmannessa momentissa säädettäisiin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen oikeudesta tehdä oikeusministeriölle esitys vapaaksi päästetyn asettamisesta jäljellä olevaksi koeajaksi valvontaan. Esitys voitaisiin tehdä lähinnä silloin, kun vapaaksi päästetyn käytösrikkomus on vähäinen.

Pykälään lisättäviksi ehdotettujen 2 ja 3 momentin vuoksi nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyisivät 4 ja 5 momentiksi.

15 a §. Ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella päättäisi aina tuomioistuin. Säännös toimivaltaisesta tuomioistuimesta olisi luvun 15 §:n 1 momentissa. Asia olisi käsiteltävä tuomioistuimen säännönmukaisessa kokoonpanossa.

Tuomioistuimen olisi otettava ehdonalaisen vapauden menettämistä koskeva vaatimus käsiteltäväksi viipymättä. Jos vastaajaa ei ole otettu säilöön, asia olisi määrättävä käsiteltäväksi niin pian kuin se on mahdollista ottaen huomioon haasteen tiedoksiantoon tarvittava aika. Jos vaatimus koskee säilöön otettua vastaajaa, vaatimus olisi otettava käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua säilöönottamisesta. Viikon määräaikaan sovelletaan säädettyjen määräaikain laskemisesta annettua lakia (150/30). Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, joka tekee säilöön otettua koskevan vaatimuksen, olisi ilmoitettava tuomioistuimelle säilöönottamisen aika.

Enintään viikon määräaika ehdotetaan sen vuoksi, että luvun 16 §:n 2 momentin mukaan vanki, joka suorittaa pelkästään jäännösran-

gaistusta, voi päästä uudelleen ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan jäännösrangaistusta vähintään yhden kuukauden.

Säilöön otettua koskevan vaatimuksen käsittely voitaisiin 15 a §:n 1 momentin toisen virkkeen mukaan lykätä vain erityisestä syystä. Käsittelyä ei saisi edellisessä kappaleessa mainitusta syystä lykätä viikkoa pidemmäksi ajaksi. Säilöönottaminen jatkuisi seuraavaan käsittelyyn, jollei tuomioistuimella toisin päättä.

Pykälän toinen momentti koskisi läsnäoloa tuomioistuimessa vaatimusta käsiteltäessä. Jos vaatimuksen on tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, hänen ei välttämättä tarvitsisi olla itse läsnä vaan hän voisi määrätä alaisensa virkamiehen käyttämään puhevaltaansa. Vaatimuksen tekijää edustavalta virkamieheltä ei vaadittaisi erillistä valtuutusta. Vaatimuksen tekijän olisi kuitenkin aina itse allekirjoitettava kirjallinen vaatimus. Ehdotettu säännös vastaa pakkokeinolain säännöstä vangitsemisvaatimuksen tehneen virkamiehen läsnäolosta tuomioistuimessa.

Valvoja saisi 15 §:n 1 momentin nojalla vaatia valvonnassaan olevan vapaaksi päästetyn ehdonalaisen vapauden menettämistä, jos vapaaksi päästettyä ei ole otettu säilöön. Valvojankaan ei tarvitsisi välttämättä olla henkilökohtaisesti läsnä tuomioistuimessa vaan hän voisi valtuuttaa asiamiehen edustamaan itseään. Valvojan olisi kuitenkin pyrittävä olemaan itse läsnä aina kun se vain on mahdollista, sillä valvojalla on valvottavastaan tietoja, joita tuomioistuin saattaa tarvita voidakseen päättää ehdonalaisen vapauden menettämisestä ja jotka eivät välttämättä ilmene valvojan tekemästä kirjallisesta vaatimuksesta. Samoista syistä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen, joka on tehnyt säilöön otettua koskevan vaatimuksen, olisi ilmoitettava valvojalle tuomioistuinkäsittelystä, jotta valvoja saisi tilaisuuden olla läsnä käsittelyssä. Valvoja voisi olla tuomioistuimessa läsnä henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana. Valvoja voisi myös toimittaa vaatimuksen johdosta tuomioistuimelle kirjallisen lausunnon.

Vastaajan olisi oltava tuomioistuimessa läsnä henkilökohtaisesti. Säilöön otettu vastaaja olisi tuotava tuomioistuimeen. Vapaaksi päästetty, jota ei ole otettu säilöön, olisi haastettava tuomioistuimeen henkilökohtaisesti siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään. Jos vastaaja, joka on haastettu, jää laillista estettä ilmoittamatta

pois, hänet voidaan tuomita poissaolosta sakoon. Vastaaja voidaan myös määrätä tuotavaksi tuomioistuimeen.

Vaatimuksen tekijän olisi esitettävä tuomioistuimelle selvitys käytösrikkomuksesta, jonka nojalla ehdonalainen vapaus olisi julistettava menetetyksi. Henkilötodistelu on menettämisasiassa harvoin tarpeen. Useimmissa tapauksissa selvitys on esitettävissä kirjallisesti. Jos menettämisperusteena on esimerkiksi alkoholin väärinkäyttäminen, selvitykseksi voitaisiin antaa poliisin kirjallinen ilmoitus vapaaksi päästetyn juopumuspidätyksistä. Nykyisen vakiintuneen käytännön mukaan vapaaksi päästetty on voinut menettää ehdonalaisen vapautensa tällä perusteella vain, jos säilöönottamisia on ollut toistuvasti tai lyhyehkön ajan sisällä erittäin paljon. Yleensä väärinkäyttämiseen on liittynyt myös muita käytösrikkomuksia kuten häiriökäyttäytymistä.

Jos vapaaksi päästetty on laiminlyönyt ilmoittautumisvelvollisuutensa, laiminlyöminen ilmenee valvojan valvontakirjasta. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston antamien valvojan ohjeiden mukaan valvojan on laiminlyöminen johdosta ensin harkittava valvontamääräysten tiukentamista ja tarvittaessa annettava valvottavalle varoitus, josta on tehtävä merkintä sekä valvottavan vapauspassiin että valvontakirjaan. Oikeusministeriön istunto on yleensä pidentänyt koeaikaa, kun valvottava on pelkästään laiminlyönyt ilmoittautumisvelvollisuutensa. Ehdonalaisen vapauden määrääminen menetetyksi yksin tällä perusteella on ollut erittäin harvinaista. Kaikissa tapauksissa on edellytetty, että valvoja on ensin ryhtynyt edellä kerrottuihin toimenpiteisiin.

Oikeusministeriön istunnolle on selvitykseksi poistumisesta luvatta valvontapaikkakunnalta yleensä esitetty poliisikuulustelupöytäkirjoja. Kertomuksista on ilmennyt, millä eri paikkakunnilla vapaaksi päästetty on oleskellut. Istunto ei ole määrännyt yksin poistumisen perusteella ehdonalaista vapautta menetetyksi, ellei vapaaksi päästetty ole poistunut maasta.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:stä ilmenevän periaatteen mukaan vastaajaa ei voida tuomita menettämään ehdonalaista vapautta, jollei häntä ole asian käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu.

15 b §. Tuomioistuimen olisi päätettävä, menettäkö vapaaksi päästetty ehdonalaisen vapautensa. Päätöksessä olisi mainittava käytös-

rikkomus, johon vastaajan on katsottu syyllistyneen, sekä päätöksen perustelut.

Jos tuomioistuin päättää, että vastaaja menettää ehdonalaisen vapautensa, vastaaja olisi, jollei tuomioistuin erityisistä syistä toisin päättä, määrättävä heti toimitettavaksi vankilaan suorittamaan jäännösrangaistustaan, jos hän tyytyy päätökseen tai muussa tapauksessa säilytettäväksi, kunnes asiasta toisin määrätään tai kunnes säilöissäpito on kestänyt jäännösrangaistusta vastaavan ajan. Viimeksi mainittu määräys johtuu siitä, että vastaajan jäännösrangaistus saattaa olla niin lyhyt, että sitä vastaava aika ehtii kulua ennen kuin hovioikeus antaa vastaajan valituksesta ratkaisunsa.

Tuomioistuin voisi erityisistä syistä määrätä, ettei vastaajaa heti toimiteta vankilaan. Tällaisia erityisiä syitä saattaisivat olla esimerkiksi vapaaksi päästetyn ikä tai muut henkilökohtaiset olosuhteet, joiden vuoksi vapaudenriiston jatkaminen olisi kohtuutonta.

Jos vapaaksi päästetty on ennen päätöksen antamista ollut säilöön otettuna, tuomioistuimen olisi päätöksessään vastaavalla tavalla kuin rikoslain 3 luvun 11 §:ssä säädetään määrättävä vapaudenmenetysaikaa vastaava aika, joka on vähennettävä jäännösrangaistuksesta.

Väliaikainen täytäntöönpanoasiakirja on vankipassi. Vankipassi olisi täytettävä siten, että sen nojalla vanki voidaan tarvittaessa myös vapauttaa. Vastaaja passitettaisiin yleensä lähimpään lääninvankilaan. Tarkoitus on, että näissä asioissa oikeusministeriön vankeinhoitosasto huolehtii lääninhallituksen sijasta rangaistusten täytäntöönpanosta.

Jos tuomioistuin hylkää menettämiskaatumuksen, sen on määrättävä säilöön otettu päästettäväksi heti vapaaksi, ellei muuta syytä hänen kiinnipitämiseensä ole. Tästä ehdotetaan säädettäväksi pykälän 2 momentissa.

15 c §. Säännöksen mukaan ehdonalaisen vapauden menettämistä koskevan vaatimuksen käsittelyssä noudatettaisiin muutoin soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on säädetty. Kuten edellä 15 a §:n kohdalla on todettu, vastaajan haastamista ja poissaoloa oikeudesta koskisivat samat säännökset kuin muissakin rikosasioissa.

Kun kysymys on yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävästä rikosasiasta, vastaajalle voitaisiin myöntää maksuton oikeudenkäynti ja hänelle voitaisiin myös määrätä avustaja, koska kysymys on asiasta, josta ei voi seurata muuta kuin vankeutta. Valtion varoista maksettavista

todistelukustannuksista annetun lain 1 §:n (1257/88) mukaan voidaan todistelukustannuksia maksaa valtion varoista myös esitutkintaviranomaisen kutsumalle todistajalle. Jos vaatimuksen ehdonalaisen vapauden menettämisestä on tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, ei säännös aseta estettä maksaa hänen kutsumalleen todistajalle korvauksia valtion varoista.

Tuomioistuimen päätökseen voitaisiin hakea muutosta valittamalla.

17 §. Pykälän voimassa olevassa 2 momentissa säädetään, että koeaikaa voidaan 15 §:n 1 momentin nojalla pidentää yhteensä enintään kahdella vuodella. Koska 15 §:n 1 momenttiin perustuva mahdollisuus koeajan pidentämiseen ehdotetaan kumottavaksi, maininta koeajan pidentämisestä ehdotetaan poistettavaksi 2 momentista.

3 luku. Täytäntöönpanosta vankilassa

13 §. Pykälä koskee vankilan johtokunnan mahdollisuutta määrätä vanki korvaamaan tämän tahallaan tai törkeällä huolimattomuudellaan laitoksen omaisuudelle aiheuttamansa vahinko. Edellä yleisperustelujen kohdassa 4.3. mainituista syistä pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

Siirtymäsäännökset. Yleisten oikeusperiaatteiden mukaan uusia menettelysäännöksiä ehdonalaisen vapauden menettämisestä käytösrikkomuksen perusteella olisi sovellettava heti niiden tultua voimaan, jollei toisin nimenomaan säädetä. Niinpä esimerkiksi uuden lain voimaan tullessa oikeusministeriölle tehty esitys ehdonalaisen vapauden menettämisestä olisi siirrettävä käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Tämä voisi aiheuttaa käytännön vaikeuksia tuomioistuimille ja poliisille. Koska ylimenokaudesta ei tule kohtuuttoman pitkä, ehdotetaan, että sanotusta yleisestä periaatteesta poiketaan näissä tapauksissa.

Uutta lakia sovellettaisiin, jos esitys tehdään tai ehdonalaisessa vapaudessa oleva otetaan säilöön esityksen tekemistä varten uuden lain voimaantultua. Sen sijaan oikeusministeriö ratkaisisi edelleen lain voimaan tullessa siellä mahdollisesti vireillä olevat 2 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla tehdyt esitykset ehdonalaisen vapauden menettämisestä. Jos vapauteen päästetty on vangittu esityksen tekemistä varten ennen lain voimaantuloa, esitys ehdonalaisen

vapauden menettämisestä olisi niin ikään tehtävä oikeusministeriölle ja oikeusministeriö ratkaisisi esityksen.

Oikeusministeriölle 2 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla tehdyt esitykset koeajan pidentämisestä sekä 3 luvun 13 §:n nojalla vireillä olevat vahingonkorvauksen määräämistä koskevat asiat tai täytäntöönpanemattomat vahingonkorvauspäätökset sen sijaan raukeaisivat lain tullessa voimaan.

1.2. Laki nuorista rikoksentekijöistä annetun lain 20 §:n muuttamisesta

20 §. Pykälän nykyisen 1 momentin mukaan vankilaoikeuden on määrättävä, onko nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen päästetty, joka on muusta syystä kuin uuden rikoksen johdosta menettänyt vapautensa, toimitettava takaisin nuorisovankilaan vai onko hänen suoritettava jäännösrangaistuksensa yleisessä vankilassa tavallisena vankeusrangaistuksena. Pykälän 2 momentin mukaan, jos vankilaoikeus määrää jäännösrangaistuksen suoritettavaksi yleisessä vankilassa, sen tehtävä on poistaa rangaistuksesta siihen tehty nuorisovankilapidennys.

Pykälän 1 momentin säännös on osoittautunut vanhentuneeksi sekä täytäntöönpanoviranomaisille ja vankilaoikeudelle tarpeetonta työtä aiheuttavaksi. RTA 2 luvun nykyisen 16 §:n 2 momentin mukaan vanki, joka suorittaa yksinomaan jäännösrangaistusta, voidaan päästää uudelleen ehdonalaiseen vapauteen hänen suoritettuaan jäännösrangaistusta vähintään yhden kuukauden. Momentissa tarkoitettua asiaa tullessa vankilaoikeuden käsiteltäväksi vanki on näin ollen useimmiten suorittanut rangaistuksen lähes loppuun. Säännöstä ehdotetaankin muutettavaksi siten, että siinä tarkoitettua tapauksessa vanki, joka ei ole alkaessaan suorittanut jäännösrangaistusta kahtakymmentäkolme vuotta täyttänyt, suorittaisi jäännösrangaistustaan ilman vankilaoikeuden eri määräystä nuorisovankilassa. Säännöksen muuttamisen johdosta 2 momentti tarpeettomana kumottaisiin.

1.3. Laki eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta

1 §. Koska oikeusministeriöllä ei olisi enää mahdollisuutta määrätä ehdonalaista vapautta menetetyksi tai pidentää koeaikaa, tulisi näitä koskeva maininta poistaa pykälän 1 kohdasta.

1.4. Laki rikoslain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta

13 §. Pykälä sisältää säännökset siitä, miten on rangaistava vankia taikka työlaitokseen tai päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjiä varten tarkoitettuun laitokseen otettua, joka syyllistyy rikokseen. Jos rikoksesta seuraisi sakkoa ankarampi rangaistus, rikosta ei voida käsitellä kurinpitomenettelyssä, vaan siitä on nostettava syyte tuomioistuimessa. Rikoksesta tuomitaan tällöin sakkoon tai vankeuteen. Elinkautisvanki on kuitenkin tuomittava pidettäväksi yksinäishuoneessa enintään neljä vuotta.

Yleisperustelujen 4.4. kohdassa mainituilla perusteilla hallitus ehdottaa, että yksinäishuonerangaistus poistetaan rangaistusjärjestelmästä. Sitä koskevat maininnat poistettaisiin sen vuoksi pykälästä. Elinkaudeksi vankeuteen tuomittu, joka syyllistyy sellaiseen uuteen rikokseen, jota ei käsitellä kurinpitomenettelyssä, tuomittaisiin normaaliin tapaan vankeuteen tai sakkorangaistukseen. RTA 2 luvun 1 a §:n uudessa 2 momentissa säädettäisiin rangaistusten yhteenlaskemisesta.

Työlaitoksia ei enää ole, ja päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjiä varten olevia hoitolaitoksia koskevat kurinpitosäännökset on kumottu päihdehuoltolailla (41/86). Pykälään ehdotetaan tehtäväksi vastaavat poistot. Tarpeettomana ehdotetaan poistettavaksi myös pykälän 4 momentin viimeinen virke siitä, että elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu on ehdonalaudessa vapaudessa tekemästään rikoksesta tuomittava yleisessä laissa säädettyyn rangaistukseen.

Siirtymäsäännös. Jos elinkaudeksi vankeuteen tuomitun vangin tekemästä rikoksesta aikaisemman lain mukaan olisi tuomittu yksi-

näishuonetta, mainitun rangaistuksen asemesta olisi uuden lain voimaantultua tuomittava vankeutta. Aikaisemman lain aikana tuomittu yksinäishuonerangaistus, jonka täytäntöönpano ei ole vielä alkanut ja täytäntöön pantavana oleva yksinäishuonerangaistus raukeaisivat lain tullessa voimaan.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiesitykset:

1.

Laki

rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 2 luvun 10 a §:n 5 momentti ja 3 luvun 13 §, sellaisina kuin ne ovat 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (612/74),
muutetaan 2 luvun 1 a §:n 1 momentti, 14 a §:n 2 momentti, 15 §:n 1 momentti ja 17 §:n 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 1 a §:n 1 momentti 29 päivänä elokuuta 1986 annetussa laissa (651/86), 14 a §:n 2 momentti ja 15 §:n 1 momentti 1 päivänä huhtikuuta 1966 annetussa laissa (203/66) ja 17 §:n 2 momentti 10 päivänä kesäkuuta 1988 annetussa laissa (506/88), sekä
lisätään 2 luvun 1 a §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna mainituilla 29 päivänä elokuuta 1986 ja 10 päivänä kesäkuuta 1988 annetuilla laeilla, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi ja 15 §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna 19 päivänä toukokuuta 1944 annetulla lailla (339/44) ja mainitulla 1 päivänä huhtikuuta 1966 annetulla lailla, uusi 2 ja 3 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi, sekä lukuun uusi 15 a — 15 c § seuraavasti:

2 luku

Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta ja sakon muuntorangaistuksesta

1 a §

Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useampia määräaikaista vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin satakaksikymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen.

Elinkautinen vankeusrangaistus käsittää kaikki vankeusrangaistukset, sakon muuntorangaistukset ja arestirangaistukset.

14 a §

Jos ehdonalaan vapautteen päästetty jättää noudattamatta tai muutoin rikkoo 1 momentin säännöksiä tai sen nojalla annettuja määräyksiä (*käytösrikkomus*), tuomioistuimien voi julistaa ehdonalaan vapautteen menetetyksi. Jos vapaaksi päästetty, joka ei ole valvonnan alainen, rikkoo 1 momentin 3 kohdan säännöksiä tai hänelle vapaaksi päästettäessä 6 kohdan mukaisesti annettuja määräyksiä, oikeusministeriö voi asettaa hänet jäljellä olevaksi koeajaksi valvonnan alaiseksi.

15 §

Milloin valvoja tai pakkokeinolain 1 luvun 6 §:n 1 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies katsoo, että ehdonalaan vapautteen päästetyn tulee käytösrikkomuksen johdosta menettää ehdonalaan vapautensa, hänen on tehtävä menettämistä koskeva vaatimus kirjallisena tämän asuinpaikkakunnan

yleiselle alioikeudelle. Erityisestä syystä pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää vapaaksi päästetyn ottamisesta säilöön. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on tällöin tehtävä menettämistä koskeva vaatimus edellä mainitulle tai säilyttämispaikkakunnan yleiselle alioikeudelle viipymättä ja viimeistään säilöönottamista seuraavana arkipäivänä. Säilöönottamisesta sekä tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta on ilmoitettava valvojalle. Vaatimus ja ilmoitus saadaan tehdä suullisesti tai puhelimitse. Näin tehty vaatimus on vahvistettava kirjallisesti.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on valvojan pyynnöstä toimitettava käytösrikkouksen selvittämiseksi tutkinta. Jos vapaaksi päästetty on otettu säilöön, tutkinta toimitetaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen aloitteesta.

Jollei vapaaksi päästetty ole valvonnan alainen, 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voi, jollei ole riittäviä syitä ehdonalaisen vapauden menettämiseen, tehdä oikeusministeriölle esityksen vapaaksi päästetyn asettamisesta valvontaan.

15 a §

Tuomioistuimen on otettava 15 §:n 1 momentissa tarkoitettu ehdonalaisen vapauden menettämistä koskeva vaatimus käsiteltäväksi viipymättä. Jos vaatimus koskee säilöön otettua vastaajaa, vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua säilöönottamisesta. Säilöön otettua koskevan vaatimuksen käsittely saadaan lykätä vain erityisestä syystä ja enintään viikolla. Säilöönottaminen jatkuu seuraavaan käsittelyyn, jollei tuomioistuin toisin määrää.

Vaatimuksen tekijän on oltava vaatimusta käsiteltäessä läsnä tuomioistuimessa. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin olla läsnä määräämänsä virkamiehen edustamana ja valvoja valtuuttamansa asiamiehen edustamana. Jos vaatimuksen on tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, valvoja voi olla läsnä käsittelyssä itse tai asiamiehen edustamana tai toimittaa tuomioistuimelle kirjallisen lausuntonsa vaatimuksen johdosta. Vastaajan on oltava läsnä henkilökohtaisesti.

15 b §

Jos tuomioistuin päättää, että vastaaja menettää ehdonalaisen vapautensa, vastaaja on, jollei tuomioistuin erityisistä syistä toisin päättä, määrättävä heti toimitettavaksi vankilaan suorittamaan jäännösrangaistustaan, jos hän tyytyy päätökseen, tai muussa tapauksessa säilytettäväksi, kunnes asiasta toisin määrätään tai kunnes säilöissäpito on kestänyt jäännösrangaistusta vastaavan ajan. Jos vapaaksi päästetty on ennen päätöksen antamista ollut säilöön otettuna, tuomioistuimen on määrättävä vapaudenmenetysaika vastaava aika, joka on vähennettävä jäännösrangaistuksesta.

Jos vaatimus ehdonalaisen vapauden menettämisestä hylätään, säilöön otettu on määrättävä heti päästettäväksi vapaaksi.

15 c §

Muutoin 15 a §:n 1 momentissa tarkoitettua vaatimusta käsiteltäessä noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on säädetty.

17 §

Koeaika on jäännösrangaistuksen pituinen, kuitenkin vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

Asia käsitellään kuitenkin loppuun noudateten tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos esitys ehdonalaisen vapauden määräämisestä menetetyksi on tehty oikeusministeriölle tai ehdonalaisessa vapaudessa oleva on vangittu esityksen tekemiseksi 2 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla ennen tämän lain voimaantuloa.

Lain voimaan tullessa raukeavat 2 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla oikeusministeriölle tehdyt esitykset koeajan pidentämisestä sekä 3 luvun 13 §:n nojalla vankilan johtokunnassa tai oikeusministeriön vankeinhoito-osastossa käsiteltävänä olevat korvausasiat ja lainkohdan nojalla annetut mutta vielä täytäntöönpanematta olevat korvauspäätökset.

2.

Laki**nuorista rikoksentekijöistä annetun lain 20 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan nuorista rikoksentekijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annetun lain (262/40) 20 §, sellaisena kuin se on 18 päivänä joulukuuta 1953 annetussa laissa (494/53), seuraavasti:

20 §

Jos nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen päästetty on muusta syystä kuin uuden rikoksen johdosta menettänyt vapautensa, hänen on, jollei hän ole alkaessaan suorittaa jäännösrangaistusta täyttänyt 23 vuotta, ilman

vankilaoikeuden eri määräystä suoritettava jäännösrangaistustaan nuorisovankilassa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

3.

Laki**eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa 8 päivänä toukokuuta 1970 annetun lain (324/70) 1 §, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 12 päivänä joulukuuta 1975 annetulla lailla (934/75), seuraavasti:

1 §

Oikeusministeriön istunnossa ratkaistaan ministeriössä päätettävät asiat, jotka koskevat:

1) vangin päästämistä ehdonalaiseen vapauteen;

2) ehdonalaiseen vapauteen päästetyn asettamista valvontaan tai valvonnan lakkauttamista; ja

3) avolaitoksessa olevan vangin toimittamista vankilaan järjestykselliseen tai laitoksesta luvatta poistumisen vuoksi ja avolaitoksen lukemista vankilaan toimitetun rangaistusajaksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

4.

Laki**rikoslain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 2 luvun 13 §, sellaisena kuin se on 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (613/74), seuraavasti:

2 luku**Rangaistuksista****13 §**

Jos rangaistusvanki tekee rangaistuslaitoksessa tai muuten ollessaan vankilan viranomaisen valvonnan alaisena rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, siitä on laitoksessa määrättävä kurinpitorangaistus niin kuin erikseen säädetään. Jos katsotaan, että rikoksesta seuraa ankarampi kuin sakkorangaistus, rikoksenteijä on pantava siitä syytteeseen tuomioistuimessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö tuomioistuimessa tuomitaan rikoksesta, josta määrätyn kurinpitorangaistuksen hän on kokonaan tai osaksi suorittanut, on rangaistuksesta

vähennettävä kohtuullinen määrä, jollei ole perusteltua aihetta jättää vähennystä tekemättä tai pitää suoritettua kurinpitorangaistusta täytenä rangaistuksena teosta.

Milloin rangaistusvanki tekee rikoksen laitoksen ulkopuolella, hänet on siitä pantava syytteeseen tuomioistuimessa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

Jos elinkaudeksi vankeuteen tuomitun vangin tekemästä rikoksesta ennen tämän lain voimaantuloa olisi tuomittu pidettäväksi yksinäishuoneessa, on sen asemesta on tuomittava vankeutta. Ennen tämän lain voimaantuloa tuomittu yksinäishuonerangaistus raukeaa tämän lain tullessa voimaan.

Helsingissä 9 päivänä maaliskuuta 1990

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Tarja Halonen*

1.

Laki**rangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 2 luvun muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rangaistusten täytäntöönpanosta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 2 luvun 10 a §:n 5 momentti ja 3 luvun 13 §,

sellaisina kuin ne ovat 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (612/74),

muutetaan 2 luvun 1 a §:n 1 momentti, 14 a §:n 2 momentti, 15 §:n 1 momentti ja 17 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 1 a §:n 1 momentti 29 päivänä elokuuta 1986 annetussa laissa (651/86), 14 a §:n 2 momentti ja 15 §:n 1 momentti 1 päivänä huhtikuuta 1966 annetussa laissa (203/66) ja 17 §:n 2 momentti 10 päivänä kesäkuuta 1988 annetussa laissa (506/88), sekä

lisätään 2 luvun 1 a §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna mainituilla 29 päivänä elokuuta 1986 ja 10 päivänä kesäkuuta 1988 annetuilla laeilla, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi ja 15 §:ään, sellaisena kuin se on muutettuna 19 päivänä toukokuuta 1944 annetulla lailla (339/44) ja mainitulla 1 päivänä huhtikuuta 1966 annetulla lailla, uusi 2 ja 3 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 4 ja 5 momentiksi, sekä lukuun uusi 15 a — 15 c § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 luku

**Yleisiä säännöksiä vankeusrangaistuksesta
ja sakon muuntorangaistuksesta**

1 a §

Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useampia vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. *Kuitenkin on elinkautisen vankeusrangaistuksen katsottava käsittävän kaikki määräaikaiset vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset.* Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin satakaksikymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen.

1 a §

Jos tuomitun on rangaistuslaitoksessa samalla kertaa suoritettava useampia *määräaikaisia* vankeusrangaistuksia, joita ei ole toisiinsa yhdistettävä, ja niiden ohella tai erikseen sakon muuntorangaistuksia, rangaistuslaitoksen johtajan on laskettava ne yhteen täysin määrin. Määräaikaisen vankeusrangaistuksen yhteenlaskettu aika ei saa olla pitempi kuin kaksikymmentä vuotta eikä sakon muuntorangaistuksen pitempi kuin satakaksikymmentä päivää. Kun vankeusrangaistus ja sakon muuntorangaistus on laskettu yhteen, tuomitun on katsottava ensin suorittavan muuntorangaistuksen.

Elinkautinen vankeusrangaistus käsittää kaikki vankeusrangaistukset, sakon muuntorangaistukset ja arestirangaistukset.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

10 a §

(5 mom. kumotaan)

— — — — —
Kurinpitorangaistuksena määrätty yksinäisyys, jonka suorittaminen on kesken vankeusvangin rangaistustajan päättyessä, on suoritettava loppuun.
 — — — — —

14 a §

— — — — —
 Jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty jättää noudattamatta tai muutoin rikkoo 1 momentissa säädettyjä tai sen nojalla annettuja määräyksiä (*käytösrikkomus*), ehdonalaisten vapaus voidaan julistaa menetetyksi *taikka koeaikaa pitentää*. Mikäli vapaaksi päästetty, joka ei ole valvonnan alainen, rikkoo 1 momentin 3 kohdassa olevia tai hänelle vapaaksi päästettäessä 6 kohdan mukaisesti annettuja määräyksiä, hänet voidaan myös asettaa jäljellä olevaksi tai *pitennetyksi koeajaksi* valvonnan alaiseksi.
 — — — — —

— — — — —
 Jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty jättää noudattamatta tai muutoin rikkoo 1 momentin säännöksiä tai sen nojalla annettuja määräyksiä (*käytösrikkomus*), *tuomioistuin voi julistaa ehdonalaisten vapauden menetetyksi. Jos vapaaksi päästetty, joka ei ole valvonnan alainen, rikkoo 1 momentin 3 kohdan säännöksiä tai hänelle vapaaksi päästettäessä 6 kohdan mukaisesti annettuja määräyksiä, oikeusministeriö voi asettaa hänet jäljellä olevaksi koeajaksi valvonnan alaiseksi.*
 — — — — —

15 §

Milloin valvoja katsoo, että ehdonalaisten vapauteen päästetyn tulee käytösrikkomuksen johdosta menettää vapautensa tai että koeaikaa on pitennettävä, on valvojan ilmoitettava siitä sekä asiassa ilmenneet seikat oikeusministeriölle, ja poliisipäällikön valvojan pyynnöstä toimeenpantava asian selvittämiseksi tutkinta. Poliisipäällikkö voi ilmoittaa asiasta oikeusministeriölle, vaikka hän ei ole vapaaksi päästetyn valvoja. Jollei vapaaksi päästetty ole valvonnan alainen, on poliisipäällikön tehtävä ilmoitus, kun hän havaitsee siihen olevan aihetta. Erityisestä syystä hän saa myös vangita vapaaksi päästetyn, jota ilmoitus koskee. Oikeusministeriön tulee ilmoituksen johdosta päättää, onko vapaaksi päästetty menettävä ehdonalaisten vapautensa tai onko hänen koeaikansa pitennettävä taikka hänet asetettava jäljellä olevaksi tai pidennetyksi koeajaksi valvonnan alaiseksi sekä antaa määräykset, joita vapaaksi päästetyn on tässä tapauksessa noudatettava.

15 §

Milloin valvoja tai pakkokeinoin 1 luvun 6 §:n 1 kohdassa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies katsoo, että ehdonalaisten vapauteen päästetyn tulee käytösrikkomuksen johdosta menettää ehdonalaisten vapautensa, hänen on tehtävä menettämistä koskeva vaatimus kirjallisena tämän asuinpaikkakunnan yleiselle alioikeudelle. Erityisestä syystä pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää vapaaksi päästetyn ottamisesta säilöön. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on tällöin tehtävä menettämistä koskeva vaatimus edellä mainitulle tai säilyttämispaikkakunnan yleiselle alioikeudelle viipymättä ja viimeistään säilöönottamista seuraavana arkipäivänä. Säilöönottamisesta sekä tuomioistuinkäsittelyn ajasta ja paikasta on ilmoitettava valvojalle. Vaatimus ja ilmoitus saadaan tehdä suullisesti tai puhelimitse. Näin tehty vaatimus on vahvistettava kirjallisesti.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on valvojan pyynnöstä toimitettava käytösrikkomuksen selvittämiseksi tutkinta. Jos vapaaksi päästetty on otettu säilöön, tutkinta toimitetaan pidättämiseen oikeutetun virkamiehen aloitteesta.

Jollei vapaaksi päästetty ole valvonnan alai-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

nen, 1 momentissa tarkoitettu pidättämiseen oikeutettu virkamies voi, jollei ole riittäviä syitä ehdonalaisen vapauden menettämiseen, tehdä oikeusministeriölle esityksen vapaaksi päästetyn asettamisesta valvontaan.

— — — — —

15 a §

Tuomioistuimen on otettava 15 §:n 1 momentissa tarkoitettu ehdonalaisen vapauden menettämistä koskeva vaatimus käsiteltäväksi viipymättä. Jos vaatimus koskee säilöön otettua vastaajaa, vaatimus on otettava käsiteltäväksi viimeistään viikon kuluttua säilöönottamisesta. Säilöön otettua koskevan vaatimuksen käsittely saadaan lykätä vain erityisestä syystä ja enintään viikolla. Säilöönottaminen jatkuu seuraavaan käsittelyyn, jollei tuomioistuin toisin määrää.

Vaatimuksen tekijän on oltava vaatimusta käsiteltäessä läsnä tuomioistuimessa. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kuitenkin olla läsnä määräämänsä virkamiehen edustamana ja valvoja valtuuttamansa asiamiehen edustamana. Jos vaatimuksen on tehnyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, valvoja voi olla läsnä käsittelyssä itse tai asiamiehen edustamana tai toimittaa tuomioistuimelle kirjallisen lausuntonsa vaatimuksen johdosta. Vastaajan on oltava läsnä henkilökohtaisesti.

15 b §

Jos tuomioistuin päättää, että vastaaja menettää ehdonalaisen vapautensa, vastaaja on, jollei tuomioistuin erityisistä syistä toisin päättä, määrättävä heti toimitettavaksi vankilaan suorittamaan jäännösrangaistustaan, jos hän tyytyy päätökseen, tai muussa tapauksessa säilytettäväksi, kunnes asiasta toisin määrätään tai kunnes säilöissäpito on kestänyt jäännösrangaistusta vastaavan ajan. Jos vapaaksi päästetty on ennen päätöksen antamista ollut säilöön otettuna, tuomioistuimen on määrättävä vapaudenmenetysaikaa vastaava aika, joka on vähennettävä jäännösrangaistuksesta.

Jos vaatimus ehdonalaisen vapauden menettämisestä hylätään, säilöön otettu on määrättävä heti päästettäväksi vapaaksi.

15 c §

Muutoin 15 a §:n 1 momentissa tarkoitettua vaatimusta käsiteltäessä noudatetaan soveltu-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

vin osin, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa on säädetty.

17 §

17 §

Koeaika on jäänösrangaistuksen pituinen, kuitenkin vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta. Koeaikaa voidaan 15 §:n 1 momentin nojalla pidentää yhteensä enintään kahdella vuodella.

Koeaika on jäänösrangaistuksen pituinen, kuitenkin vähintään kolme kuukautta ja enintään kolme vuotta.

3 luku

Täytäntöönpanosta vankilassa

13 §

Jos vanki tahallaan tai törkeällä huolimattomuudellaan on aiheuttanut vahinkoa laitoksen omaisuudelle, johtokunta voi, ellei vahingon aiheuttanutta tekoa saateta tuomioistuimen käsiteltäväksi, määrätä vahingon korvattavaksi vangin työ- ja käyttörahasta tai muusta vangille tilitetystä tulosta. Johtokunnan päätökseen vangilla on oikeus hakea kirjallisesti muutosta oikeusministeriöltä neljäntoista päivän kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan. Muutoksenhakukirjelmä on annettava laitoksen johtajalle, jonka on toimitettava se oikeusministeriölle. Oikeusministeriön päätöksestä ei saa valittaa.

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

Asia käsitellään kuitenkin loppuun noudattaen tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä, jos esitys ehdonalaisen vapauden määrittämisestä menetetyksi on tehty oikeusministeriölle tai ehdonalaisessa vapaudessa oleva on vangittu esityksen tekemiseksi 2 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla ennen tämän lain voimaantuloa.

Lain voimaan tullessa raukeavat 2 luvun 15 §:n 1 momentin nojalla oikeusministeriölle tehdyt esitykset koeajan pidentämisestä sekä 3 luvun 13 §:n nojalla vankilan johtokunnassa tai oikeusministeriön vankeinhoito-osastossa käsiteltävänä olevat korvausasiat ja lainkohdan nojalla annetut mutta vielä täytäntöönpanematta olevat korvauspäätökset.

2.

Laki**nuorista rikoksentekijöistä annetun lain 20 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan nuorista rikoksentekijöistä 31 päivänä toukokuuta 1940 annetun lain (262/40) 20 §, sellaisena kuin se on 18 päivänä joulukuuta 1953 annetussa laissa (494/53), seuraavasti:

Voimassa oleva laki

20 §

Jos nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapautteen päästetty on muusta syystä kuin uuden rikoksen johdosta menettänyt vapautensa, määrätköön vankilaoikeus, onko hänet toimitettava takaisin nuorisovankilaan kärsimään sitä rangaistusta, mikä on jäljellä silloin, kun hänet päästettiin vapaaksi, vai onko hänen kärsittävä jäännösrangaistuksensa yleisessä vankilassa tavallisena vankeusrangaistuksena.

Milloin jäännösrangaistus määrätään kärsittäväksi yleisessä vankilassa, vankilaoikeus voi joko osaksi tai kokonaan poistaa rangaistusaikaan nuorisovankilaan määrittämisen johdosta tulleen pitennyksen, kuitenkin niin, että jos jäännösrangaistus on ankarampi kuin oikeuden tuomitsema rangaistus, on se lyhennettävä siten, että se ankaruudeltaan vastaa enintään oikeuden tuomitsemaa rangaistusta.

Ehdotus

20 §

Jos nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapautteen päästetty on muusta syystä kuin uuden rikoksen johdosta menettänyt vapautensa, *hänen on, jollei hän ole alkaessaan suorittaa jäännösrangaistusta täyttänyt 23 vuotta, ilman vankilaoikeuden eri määräystä suoritettava jäännösrangaistustaan nuorisovankilassa.*

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

3.

Laki**eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa annetun lain 1 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan eräiden asioiden ratkaisemisesta oikeusministeriön istunnossa 8 päivänä toukokuuta 1970 annetun lain (324/70) 1 §, sellaisena kuin se on osittain muutettuna 12 päivänä joulukuuta 1975 annetulla lailla (934/75), seuraavasti:

Ehdotus

1 §

Oikeusministeriön istunnossa ratkaistaan ministeriössä päätettävät asiat, jotka koskevat:

1) vangin päästämistä ehdonalaiseen vapautteen;

Voimassa oleva laki

1 §

Oikeusministeriön istunnossa ratkaistaan ministeriössä päätettävät asiat, jotka koskevat

1) vangin päästämistä ehdonalaiseen vapautteen, *ehdonalaisen vapauden menettämistä tai koeajan pidentämistä;*

Voimassa oleva laki

2) ehdonalaiseen vapauteen päästetyn asettamista valvontaan tai valvonnan lakkauttamista; tahi

3) avolaitoksessa olevan vangin toimittamista vankilaan järjestyksrikkomuksen tai laitoksesta luvatta poistumisen vuoksi ja avolaitosajan lukemista vankilaan toimitetun rangaistusajaksi.

Ehdotus

2) ehdonalaiseen vapauteen päästetyn asettamista valvontaan tai valvonnan lakkauttamista; ja

3) avolaitoksessa olevan vangin toimittamista vankilaan järjestyksrikkomuksen tai laitoksesta luvatta poistumisen vuoksi ja avolaitosajan lukemista vankilaan toimitetun rangaistusajaksi.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

4.

Laki**rikoslain 2 luvun 13 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rikoslain 2 luvun 13 §, sellaisena kuin se on 19 päivänä heinäkuuta 1974 annetussa laissa (613/74), seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

2 luku

Rangaistuksista

13 §

Jos rangaistusvanki tekee rangaistuslaitoksessa tai muuten vankilan viranomaisen valvonnan alaisena rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, siitä on laitoksessa määrättävä kurinpitorangaistus niin kuin erikseen on säädetty. *Samoin on työlaitokseen tai päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjää varten tarkoitettuun huoltolaan otetun sellaisessa laitoksessa tekemästä rikoksesta, josta seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, määrättävä kurinpitorangaistus niin kuin siitä on erikseen säädetty.*

Jos katsotaan, että rikoksesta seuraa ankarampi kuin sakkorangaistus, rikoksenteikijä on pantava siitä syytteeseen tuomioistuimessa. *Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu on tuomittava uudesta rikoksesta pidettäväksi yksinäishuoneessa enintään neljä vuotta.*

Jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö tuomioistuimessa tuomitaan rikoksesta, josta määrätyn kurinpitorangaistuksen hän on koko-

13 §

Jos rangaistusvanki tekee rangaistuslaitoksessa tai muuten *ollessaan* vankilan viranomaisen valvonnan alaisena rikoksen, josta yleisen lain mukaan tulevan seuraamuksen katsotaan olevan sakkoa, siitä on laitoksessa määrättävä kurinpitorangaistus niin kuin erikseen säädetään. Jos katsotaan, että rikoksesta seuraa ankarampi kuin sakkorangaistus, rikoksenteikijä on pantava siitä syytteeseen tuomioistuimessa.

Jos 1 momentissa tarkoitettu henkilö tuomioistuimessa tuomitaan rikoksesta, josta määrätyn kurinpitorangaistuksen hän on koko-

Voimassa oleva laki

naan tai osaksi suorittanut, on rangaistuksesta vähennettävä kohtuullinen määrä, jollei ole perustelua aiheita jättää vähennystä tekemättä tai pitää suoritettua kurinpitörangaistusta täytenä rangaistuksena teosta.

Milloin rangaistusvanki *taikka työlaitokseen tai huoltolaan otettu* tekee rikoksen laitoksen ulkopuolella, on siitä *tuomittava* tuomioistuimessa, *elinkautinen vanki niinkuin edellä 2 momentissa on säädetty*. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen tuomittu on kuitenkin ehdonalaisessa vapaudessa tekemästään rikoksesta *tuomittava yleisessä laissa säädettyyn rangaistukseen*.

Ehdotus

naan tai osaksi suorittanut, on rangaistuksesta vähennettävä kohtuullinen määrä, jollei ole perusteltua aiheita jättää vähennystä tekemättä tai pitää suoritettua kurinpitörangaistusta täytenä rangaistuksena teosta.

Milloin rangaistusvanki tekee rikoksen laitoksen ulkopuolella, hänet on siitä *pantava syytteeseen* tuomioistuimessa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä toukokuuta 1990.

Jos elinkaudeksi vankeuteen tuomitun vangin tekemästä rikoksesta ennen tämän lain voimaantuloa olisi tuomittu pidettäväksi yksinäishuoneessa, on sen asemesta on tuomittava vankeutta. Ennen tämän lain voimaantuloa tuomittu yksinäishuonerangaistus raukeaa tämän lain tullessa voimaan.
